

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

LETNIK X. • ŠTEV. 6.

NAŠ ROD

Rešitve ugank v 5. številu »Našega roda«:

Križanka »Novo leto«:

Vodoravno: 1. Trst, 3. ski, 5. SPD, 7. ob, 10. Krn, 12. Pag, 14. las, 16. rog, 18. len, 19. os, 20. as, 21. koš, 22. ant, 25. šiv, 26. era, 29. vol, 30. ara, 31. vir, 32. vraža, 33. Apolon, 34. in.

Navpično: 1. Triglav, 2. Solčava, 4. Koroška, 6. Polževo, 8. Bogatin, 9. Peter, 10. kol, 11. Nanos, 13. goska, 14. lok, 15. Sušak, 17. osi, 23. nož, 24. tla, 27. rin, 28. ar.

Uganke so pravilno rešili in prejeli lepa darila:

Jesih Viktor, 5. razred ljudske šole v Koroški Beli.

Habič Breda, učenka 3. razreda ljudske šole v Bohinjski Bistrici.

Vidmar Mirko, 4. razred ljudske šole na Sovodnju.

Izžrebani rešilci ugank v 6. številu prejmejo lepa darila.

Naslovna slika: »Ata ježek«.

Ponatis iz revije »Silberspiegel«.

»Naš rod« izhaja v Ljubljani med šolskim letom in ga prejema naročniki »Mladinske matice«, ki plačajo naročnino za list in publikacije »Mladinske matice«, v mesečnih obrokih po din 250.

List izdaja »Jugosl. učiteljsko združenje« — sekcija za dravsko banovino v Ljubljani, zanjo odgovarja Metod Kumelj.

Glavni in odgovorni urednik Josip Ribičič.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Frančiškanska ulica 6.

Tisk Učiteljske tiskarne v Ljubljani (predstavniki Francè Strukelj).

ABC RUDARSKIH ŠOLARJEV

Tone Seliskar

Ilustriral Eugen Sajovic

V Trbovljah, Zagorju, Hrastniku, Kočevju, Velenju, Hudi Jami, št. Janžu, Mežici in še kje, kjer prebiva naš rudarski rod, bi radi pokazali rudarski šolarji staršem in prijateljem šolske mladine svojo učenost. V ta namen boste priredili ob koncu šolskega leta ali ob drugi priliki šolsko svečanost. Če boste priredili svečanost na primernem odru, ki ima zagrinjalo, naj uvodne verze govori učenec pred spuščeni zagrinjalom. Ko se zagrinjalo dvigne, stoje na odru učenci prvega šolskega leta ter naj veselo in pogumno izpovedo poslušalcem svojo učeno skrivnost. Sredi odra naj stoji

globus — to je naša zemlja, svojo izpoved pa naj učenci podkrepe z najbolj značilnimi šolskimi predmeti, to so: računalo, prva čitanka, zvezek, velik svinčnik itd. Nato se razvrščajo po šolskih letih učenci in učenke. Najstarejši naj bodo pokriti z rudarskimi čepicami in v rokah naj imajo rudarske svetilke - jamšarice, kajti kmalu bodo odšli v življenje, na pot svojih očetov-rudarjev. Ko so le-ti končali, odidejo z odra vsi, razen enega učenca prvega razreda. Razvrstitev učencev in ves potek tega govorilnega prikaza naj vsak prireditelj izvrši po svojem preudarku.

UVODNA BESEDA

(Govori učenec pred spuščeni zagrinjalom.)

Prisluhnimo s srcem, prijatelji

[zbrani,
morda bomo slišali iz zemlje udar:
tu spodaj, globoko pod nami
se s kamnom pogovarja moj oče -
[rudar!

Morda je prav zdajle pod zemljo
[prisluhnil,
kako je zgoraj med nami lepo,
morda je prav zdajle globoko
[zavzdihnil
in nas iz rova pozdravlja srčno.

Prisluhnimo s srcem, prijatelji zbrani,
meni se zdi, da slišim zvenenje lopat;
čujete — ? Z dnevnih odkopov vse nas
[pozdravlja
od viharjev opaljen, oznojeni brat.

Nekje pa so stroji jekleni in svetli,
vrte se kolesa vso noč in ves dan;
tamkaj je sestra v cvetoči mladosti,
pozdravlja nas njena vklenjena dlan.

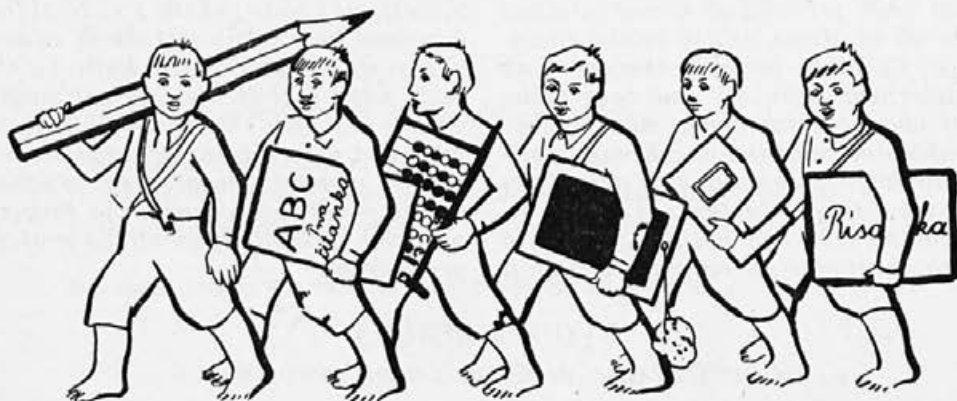

Tam zgoraj nekje sredi rudarske vasi
pa moja mati vsa dobra, ljubeča stoji ...
Morda pa med nami je skromna, prikrita
in se vsa blaga sinu smeji — ?

Mi pa smo tu, vaš up in vsa nada —
rudarske mladine mladostni vihar!
Naj zdaj govori najmlajši med nami —
tvoj sin, mati — bodoči rudar!

(Govornik odstopi, zagrinjalo se dvigne, na odru so zbrani učenci prvega šolskega leta.)

UČENCI PRVEGA ŠOLSKEGA LETA

Vsi:

U, I — to smo mi!
A preganja E,
O nam v glavo gre.
Prvo leto —
težko leto;
pol nam je srca
vedno še doma!

Prvi:

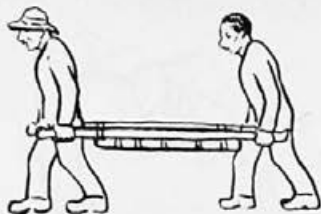
Desna roka — križ, kraž
čez obraz;

ta je leva,
z njo objemam
mamo svojo
vsaki čas.

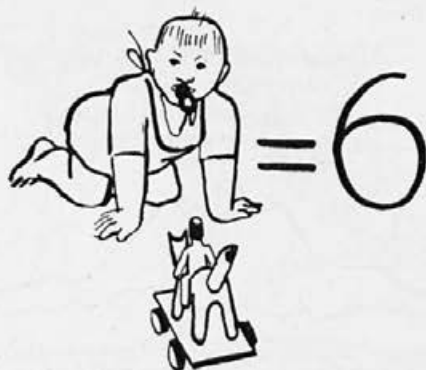
Drugi:

AAA — mati je doma,
EEE — oče v rove gre,
III — mamo že srce boli,
OOO — rov je pod goro,
UUU — kaj le bo —?
Možje nosilnice neso!

Tretji:

Računati že znam:
tri in dve je pet,
otrok doma je šest.
Kadar mati kruh deli,
se vseh šest otrok smeji.

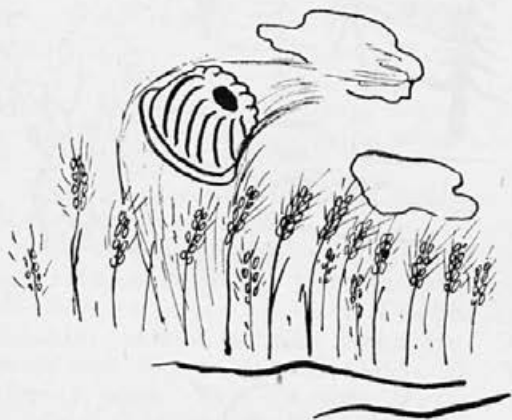

Četrtri:

Jaz sem šolar mali,
toda vem, kaj pravi
knjiga ABC;
Na polju je pšenica,
prelepa je potica.
Če oče bo brez dela,
bo potica v zrak splahnela.

Vsi:

U, I — to smo mi!
Prvo leto je za nami,
ptica za gorami,
ne bo je vjel vihar,
moj oče je rudar!

(Ko le-ti končajo, že stopijo na oder učenci drugega šolskega leta.)

UČENCI DRUGEGA ŠOLSKEGA LETA

Vsi:

Korenjakov četa mala
se je danes tukaj zbrala,
smo dečad rudarjev
črne zemlje gospodarjev.

Drugo leto smo zajeli,
lepe pesmice smo peli,
gladko smo že v knjigi brali
že smo učenjaki pravi!

Prvi:

Martin Slomšek nas uči:
rod slovenski govori
jezik lep ko ptičji spev,
naših mater src odmev.

Drugi:

Lipa, smreka, bor in hrast,
riba, ptica — vsaka rast,
vsa narava nas objema,
vedno več naš duh zajema.

Tretji:

Triglav ima tri vrhe,
pod njim slovensko je polje,
Mežica, Zagorje in Trbovlje
rudarjem našim so domovje.

Četrti:

Mi že v slovnici tičimo:
dan je lep, če sonce greje,
lepši, če se mati smeje,
a najlepši, če je delo
vse rudarje v smeh zajelo.

SE NADALJUJE

7.

Drugi dan je ostal Štef doma, ker se mu rana na nogi še ni zacelila, Slavko pa je odšel s Tinčkom in Treziko, da se priučí beračenju. Že misel na to opravilo mu je bila grenka, a se ni hotel izdati, saj ga je Tinček že navsezgodaj dražil, da se je prejšnjega dne zbal jame in je odšel k Neži. Slavko mu ni povedal, kaj se je zgodilo pri Ribičevih, sklenil pa je, da se bo zaupal Štefu, ko bo prilika. Tega dne se je delal pogumnega, da ne bi mislila tovariša, da je res kakor kakšen cmerav otrok. Potrpel bo, saj ne more biti nič hujšega, kakor je bilo to, kar je doživel zadnje dni.

Hodili so po ovinkih, da ne bi srečavali znanih ljudi.

Pred mestom je Tinček še enkrat ponovil svoja navodila:

»Sprva bomo hodili vsi trije, da boš videl, kako in kaj je treba govoriti. Glavno je pač to, in to si dobro zapomni: sklepaj roke in vsaka druga beseda naj bo »prosim lepo« ali »lepo prosim«! Vsakega moža, čeprav je slabo oblečen, moraš klicati »gospod«, vsako starejšo ženo »gospa«, mlajšo, tudi takšno, ki bi lahko s teboj hodila v šolo, pa »gospodična«! Seveda ne smeš nobenemu povedati, da si pobegnil od gospodarja, marveč moraš reči, da je oče brezposeln, dobro si zapomni to besedo »brezposeln«, to pomeni, da nima dela, in da je mati hudo bolna! Si razumel?«

Slavko je pokimal, čeprav mu je bilo vse to strašno tuje.

Obstali so pred prvo hišo.

Vratca v vrt so bila sicer tako zaprta, da jih Slavko ne bi bil odprl do večera, Tinček pa je to opravil v pičli

minuti in še razložil tovarišu skrivnost nevidnega zapaha. Zaradi tega uspeha pa jih gospodinja ni najljubezniveje sprejela.

»Paglavci,« je jela kričati nad njimi, »kdo vas je naučil odpirati? Naj si človek kupi še tako drago ključavnico, ti ne pridipravi ti vdoro v hišo! Kar pojdite, nimam nič!«

Tinček je sklenil roke — istočasno z njim tudi Trezika in za njima še Slavko — napravil najotožnejše lice in pričel s prosečim glasom:

»Ljuba gospa, usmilite se nas revčkov, poglejte nas, trije smo, pa še nismo nič jedli, mati so bolni, oče pa že dva meseca nimajo dela. Dajte nam vsaj kronico!«

»Od kod ste?« je vprašala gospa z nekoliko bolj usmiljenim glasom.

»Iz Haloz smo! Velika revščina je pri nas! Usmilite se!«

Tudi Trezika je ves čas sklepala roke in ponavljala edini glas, ki ga je zmogla. Slavka je obhajala neznana tesnoba. Gospa se jih je končno le usmilila in jim dala pet in dvajset par. Izročila jih je Treziki, Tinčku pa je zagrozila:

»Da vas vsaj en teden ne vidim!«

Pri drugi hiši spet na isti način, a tu je bilo treba še dalje prositi, da so dobili kos kruha. Pri tretji nič, potem spet novce za pet in dvajset par.

»Tako, zdaj si videl, kako je treba!« je na razpotju dejal Tinček Slavku. »Moramo se ločiti. Ti pojdi tu po levi, Trezika bo šla po desni, jaz pa zavijem v onole ulico. Pri mostu se dobimo!«

Slavko je dolgo stal pred naslednjo hišo in si ni upal vstopiti. Kako se naj laže tako na debelo? Še nikoli ni lagal, pa se naj zdaj zlaže za košček kruha ali droben novčič! Ljubi Bog, reče naj, da mu je mati bolna? Ko bi res bila, na konec sveta bi šel zaradi nje! Pa oče, da je brezposeln, mogoče je res, a on ga ne pozna! Ali ne bi bilo boljše, če bi povedal resnico, saj je ta hujša kakor je največja laž.

Mnogo je o tem razmišljal, iskal rešitve iz svojega obupnega položaja, a spoznal je, da ni druge pomoči, kakor vstopiti, potrkat in zaprositi, kakor ga je učil Tinček. Vstopil je in potrkal na prva vrata. Počakal je nekoliko časa; a ker se niso takoj odprla, je olajšujoče stopil k naslednjim. Deklica, njegovih let, jih je odprla. Namesto da bi začel, kakor ga je bil Tinček naučil, je zardel do ušes in ni mogel spraviti iz sebe niti besede. Šele ko ga je vprašala, česa si želi, je zajeceljal:

»Go ... gospodična ... prosim lepo ... lepo prosim ... srajco ... čevlje ... oče, mati ... bolna ... brez službe ... jaz ... Slavko ... sam ... prosim lepo ...«

Naposled se mu je ustavilo in solze so mu privrele v oči. Deklica ga je začudena gledala in poslušala nekaj časa, potem pa odhitela. Slavko je menil, da ne bo ničesar dobil, zato se je okrenil in hotel dalje. A v tem se je vrnila in mu dala velik kos belega kruha in dinar, rekoč:

»Ná, tu imaš, Slavko! Saj tako ti je ime, ne?«

»Da,« je zajeceljal in se zagledal v deklico, ki se mu je zdela lepa kakor angelček v oltarju.

»Revček, ali ti je bolan oče ali mama?« je deklica še vprašala.

Slavko je še bolj zardel; ves zmeden je odgovoril:

»Da, bolan je ... ne ... bolna je ... bila ... in zdaj je ni več ...«

»Kako?« se je deklica začudila, »to-rej je že umrla?«

Slavko ni vedel več, kaj govori. Najrajši bi se bil pogreznil v zemljo.

»Da ... Tinček je rekel, da je brez službe ... jaz ne vem ... res ne vem ... sem sirota ... sirota iz jame ... iz Tihega loga ...«

Deklica je postajala vedno bolj radovedna, vprašala je še:

»Ne razumem te. Ali imaš očeta in mater ali ju nimaš? Si sirota ali nisi?«

»Sem sirota ...« je zajeceljal Slavko, ki mu je bilo, kakor bi se potapljaj. »A mogoče imam očeta ... Tinček, Tinček pa je rekel ...«

»Fant, ti se lažeš, sram te bodi!« je nenadoma vzkliknila deklica strogo in zaloputnila vrata.

Slavko se je opotekel k izhodu. Denarica, v kateri je držal kruh in dinar, mu je postala tako težka, da se je vrnil, položil pred vrata kruh in dinar in pobegnil.

Ne, lagal se ne bo! Rajši od gladu umre! si je dejal, stoječ pred naslednjo hišo. Tudi beračil ne bo! To je še teže kakor odganjati muhe jetični gospodinji! A kaj hoče? ga je zaskrbelo čez čas. Kaj bo dejal Tinček? Spet se bo norčeval iz njega. Naposled je le vstopil. Ker je bila hiša velika, kakršne še ni videl, se je spet zbegal. Na vse strani je vodilo nešteto vrat. Na katera naj potrka? Neodločen je obstal na vznožju stopnic, čakajoč, da bo kdo prišel in se ga usmilit. Zdaj pa zdaj je res prišel kdo mimo, a zanj se ni zmenil. Že se je zbal, da bo zaman čakal, zato se je odločil, da pove prvemu človeku vse po resnici in pravici. Če ima srce, se ga bo usmilit in mu pomagal.

Kmalu je prišel visok možki v ne-navadni modri obleki. Slavku se je takoj zazdelo, da je že videl tako oblečene može in da jim pravijo policaji. A vsega ni utegnil natančneje premisliti, naglo je stopil k možu, sklenil roke in spregovoril, kakor so prosili na vasi berači:

»Prosim za majhen dar božji!«

Mož, ki je bil res stražnik, je že hotel brez besede mimo njega, a se je le ustavil in si ga ogledal.

Slavku je zrasel pogum, zato je nadaljeval:

»Usmilite se me! Gospodar me je nagnal, matere nimam več, za očeta ne vem, zdaj živimo v jami, županov Štef, Tinček in Trezika...«

»Kako?« je vzkliknil stražnik. »Gospodar te je nagnal in zdaj živite v jami? Kje pa?«

»Tam v gozdu!« je nadaljeval Slavko še pogumneje. »V leseni uti, pa nimamo kaj jesti... prosim lepo!«

»A tako! Zdaj vas pa imam, tičke!« je spregovoril stražnik z vso strogo stjo in pograbil Slavka za roko. »Vi ste torej tisti, ki hodite v mesto krast, kar vam pride pod roko? Fant, z menoj boš šel na stražnico in potem te bomo poslali v poboljševalnico! Tebe in tvoje tovariše!«

Šele zdaj je Slavko spoznal svoj položaj. Zajokal je na glas in dokazoval, da ni med tistimi, ki kradejo, saj je prišel tega dne šele prvič v mesto. A nič ni pomagalo, stražnik je z vso silo potegnil Slavka na ulico in odšel z njim proti središču mesta.

Ko sta pa stopila iz stranske ulice v glavno, se je odigral pred njima strahovit prizor. V avto, ki je drvel po glavni ulici, je v tistem hipu treščil motociklist, ki je privozil iz stranske ulice. Nastalo je strašno kričanje, ljudje so se zbirali in klicali na pomoč. Stražnik je izpustil Slavka in odhitel na kraj nesreče. Slavko je še nekaj časa stal na istem mestu kot ukopan, potem pa mu je le nekaj dejalo, naj pobegne. Spustil se je v dir in tekel še mimo predmestnih hiš; ustavil se je šele zunaj mesta. Tu je počakal na Tinčka in Treziko.

Ta dva sta se zelo zavzela, ko sta našla Slavka vsega prestrašenega in brez daru. Še bolj se je Tinček začudil, ko je zvedel za Slavkovo zgodbo.

»Odslej ne boš smel več v mesto, sicer nas še dobe. Bog ve koga iščejo,

pa bi morali naposled mi po nedolžnem trpeti. Boš pač doma nabiral drva, hodil po gobe, kuhal, pasel in čuval dom,« je odločil Tinček.

Slavko se je v mislih zahvalil stražniku, da ga je rešil najhujšega opravila. Zvedrilo se mu je lice, opogumljen je nadaljeval pot. Bolelo ga je le to, da je neznano deklico tako grdo nagal, tolažil pa se je z upanjem, da je našla kruh in denar in si je tako morala misliti, da ni slab deček.

Ko so prišli domov, so jih čakali žganci z mlekom. Tudi ježu, ki ga je Tinček krstil za Bodeža, so dali mleka. Jasnih lic so jedli, pripovedujoč si, kaj so doživeli tega dne. Tudi Štef je opravil precej dela: nanosil je veliko suhih vej in kup smrekovih storžev.

Popoldne so zaklenili Rogačo v kolibo, Štef in Trezika sta odšla po drva, Slavko v šolo, Tinček pa je vrgel čez rame nahrtnik in šel med polja.

Ko je prišel iz gozda na njive, je jel stopati počasneje, oprezno se ozirajoč na vse strani. Ljudi in tudi pastirjev se je izogibal. Ko je prišel na precej samotno mesto, se je zavlekel na krompirjevo njivo in jel hitro izkopavati debele rjave plodove. Sredi »dela« pa je zaslišal za seboj korake; pograbil je nahrtnik, hoteč pobegniti. A bilo je prepozno. Človek, ki ga je zasačil, je že stal na ozarrah in preteče zakričal:

»Le čakaj, ptiček, zdaj pa te imam!«

Tedaj je spoznal starega Pogorelca; tudi čuvaj je spoznal njega. Tinčku je splahnel strah, čuvaju pa zamrla beseda. Vendar je čuvaj stopil na njivo in nadaljeval:

»Ti si? Misliš sem, da je kdo drugi!«

Tinček je gledal v tla in nehote spustil nahrtnik iz rok. Pogorelec pa je po daljšem oklevanju spregovoril toplo in očetovsko:

»Ne delaj tega, Tinček! Lahko pa pobiraš krompir in druge pridelke po onih njivah, ki so že pripravljene, čeprav je to samo moja pravica. Mnogo boš lahko nabral!«

Zdaj pa je dvignil Tinček pogled na starca in mu zalučal v obraz:

»Vi ste sami kradli, kaj boste mene učili!«

Čuvaj se je prestopil in šele čez dolgo odvrnil:

»Sem. A tedaj je bilo prvič in tudi poslednjič! Ko ste me odkrili, sem takoj spoznal, kaj sem storil.«

Tinčku pa te besede niso segle do srca. Z bliskovito naglico je pograbil nahrbtnik in pobegnil proti gozdu. Prisopihal je v jamo in molče stresel krompir na tla v kolibi. Štef je takoj opazil, da nekaj ni v redu, zato je vprašal v težki slutnji:

»Kje si ga toliko dobil?«

Tinček je povetil oči in odgovoril šele na ponovno Štefovo vprašanje:

»Izkopal sem ga!«

»Kje?«

»Na njivi!«

»Na čigavi?«

»Ne vem...«

»Torej si ga ukradel?« je Štef spregovoril počasi, se približal Tinčku, ki je zbežan zrl v tla, in nadaljeval: »To ni lepo! Nam v Halozah se je včasih tako hudo godilo, da nismo imeli kaj jesti, a kradli nismo. Z delom in mlodari se bomo preživljali, ne pa s krajo. Še jutri bom šel v Ravne in si poiskal kakšno delo, vi trije pa boste ostali doma in po svojih močeh skrbeli, da se bomo prebili do pomladi, a samo na pošten način! Saj nismo prišli sem, ker ne bi marali delati, marveč ker so grdo ravnali z nami!«

Nato je odšel v gozd. Tinček je dolgo stal pri krompirju in ni vedel, kaj naj stori. Končno pa ga je spet spravil v nahrbtnik in odnesel na njivo, kjer ga je izkopal. Potem se je vrnil h kolibi. Hodil je okoli nje in neprestano nekaj premišljeval. V sebi je čutil vročo željo, da bi storil nekaj

lepega, velikega. A nič pravega mu ni prišlo na misel. Žalosten je odšel po gozdu do ceste, sedel na najbližji občestni kamen in se otožno oziral naokrog. Kmalu je zagledal težko naložen voz, ki se je počasi približeval. Ko je privozil bliže, je opazil, da je naložen z živim apnom. Bil je že mimo, ko je padlo na cesto nekaj grud belega apna. Stekel je za vozom, jih pobral in zaklical vozniku:

»Čakajte, tole vam je padlo z voza!«

Voznik se je sicer ustavil, ko pa je opazil, kaj se je zgodilo, je zamahnil z roko, rekoč:

»Pusti, saj ni vredno!«

Tinček je stal nekaj časa z grudami v rokah sredi ceste, potem pa ga je prešinila prava misel. Stekel je h kolibi, vrgel grude v majhno mlako, da je glasno zacvrčalo, poiskal cunjo in pomazal notranjost kolibe z belo apneno vodo. Od radosti si je požvižgaval in prepeval. Še Rogača se je čudila, kako se je neprijazna koliba izpreminjala. V svojem navdušenju se je lotil tudi zunanjih sten, a pravčasno se je domislil, da bi jih to lahko izdalo. Pač pa je znotraj uredil še to in ono, da je bilo kar prikupno. Spet je stekel v gozd, poiskal primeren les in napravil iz njega velik križ. Nanj je privezal železen kipec Križanega, ki ga je nedavno našel v mestu in ga nosil s sabo. Križ je nato obesil v kot nad ležišče.

Slavko, Štef in Trezika se niso mogli načuditi izpremembi. Največ so pripomogle bele stene s križem v kotu, da so jeli smatrati kolibo za svoj pravi dom. Tisti večer so že legli k počitku mirno in brez strahu.

8.

Napočila je nedelja, prva v jami.

»Jamarji« so vstali nekoliko pozneje kakor prejšnje dni. A še potem se jim ni mudilo. Skrbno so se umili, pri tem pa se škropili in si nagajali, da je bilo mnogo veselja in smeha. Celo Slavka je minila prirojena otožnost.

»Zdaj nam menda ne boš več ušel!« ga je dražil Tinček, ki mu je prejšnjega dne na zvit način prinesel od Ribičevih Belko in šolske knjige.

Slavko se je nasmehnil in šel molst Rogačo. Potem je pripravil zajtrk za tovariše, Belko in Bodeža, ki pa še ni prišel na spregled.

Oblekli so se praznično, kolikor so najbolj mogli. Zaklenili so kolibo in odšli k maši. A ne v Doleno, marveč v Ravne onstran gozdov. Pot jih je vodila eno uro skozi same gozdove, nato še nekaj časa med polji. Ker so bili v primeri z ostalimi otroki slabo oblečeni in razen Štefa boši, so obstali kar pod korom. Z moško resnostjo so poslušali pridigo in sledili svetemu opravilu. Kako tudi ne? Saj niso več pastirji, marveč se preživljajo sami kakor odrasli ljudje! Posebno Tinček, ki je doslej pri maši mislil samo na to, kako bi zabaval svoje tovariše, je kakor pravi očanec strmел na oltar in se ni niti za hip ozrl kam drugam. Naj vidijo vsi in tudi gospod Bog, da je poglavar te male četice!

Po maši so še postali nekaj časa pred cerkvijo, da so zvedeli za razglase, šele nato so jo mahnili domov.

Slavko je zanetil ogenj, Trezika pa mu je pomagala. Sploh je imela Trezika najrajši Slavka. Kadar je le mogla, je bila pri njem. Kuhala sta meso, ki ga je Tinček kupil v mestu, fižol in zelje. Imeli bodo pravi praznični obed!

Štef je medtem ogledoval, kje naj napravi shrambo za krompir. V kolibi bi jim segnil. Mnogo so ga nabrali na praznih njivah, vrhu tega pa se je Štef dogovoril z Dragarjem v Ravnah, kamor je začel prejšnjega dne hoditi na delo, da bo dobil namesto denarja krompir. Shramba bo morala biti precej prostorna, dovolj topla in suha in na takem mestu, da ne bodo mogle do nje živali. Naposled je našel primeren prostor: nedaleč od kolibe je imela strma stena precejšnjo vodoravno luknjo tako daleč od tal, da voda ne bo mogla vanjo. Štef je po strmi steni splezal do nje. Luknja je segala daleč

v notranjost. Samo vhod bo treba za paziti z deskami, pa bodo imeli imenitno klet! Takoj se je lotil dela.

Tinček je delal v tem času v bližini gugalnico. Ker ni imel vrvi, je poiskal srohot, jo splel in privezal na močno bukovo vejo.

Ko so poobedovali in še posedevali v kolibi, so se v bližini oglasili nenavadni koraki. Tinček je planil k vratom, jih zaklenil in zašepetal tovarišem, naj se ne ganejo.

Napeto so čakali, kaj bo. Listje je šelestelo pod nogami neznanega bitja, ki se je naglo približevalo.

»Človek ni,« je ugotovil Štef.

Res, človek ni mogel biti, stopal je prelahno. A kdo je? Že se je približal kolibi, tekal nekaj časa okoli nje in se naposled ustavil pred vrati.

»Kaj, če ni volk?« je dahnil Slavko.

Prav tedaj se je pošast oglasila z glasnim lajanjem.

»Pes je!« so vsi hkrati vzkliknili.

Ko jih je pes zaslišal, je jel še glasneje lajati; vendar njegovo lajanje ni bilo grozeče, marveč proseče. Zato je Tinček odprl previdno vrata in pogledal, kakšen je kosmatinec. Bil je velik ovčarski pes bele barve. Ko je opazil Tinčka, je živahno zalajal in pomolel tačko v kolibo. Tinček se je okrenil k tovarišem.

»Bi mu odprl? Ni videti, da bi imel slabe namene z nami!«

»Odpri!« je zaklical Štef.

Pes je skočil v kolibo. Stekel je k vsakemu posebe in ga vzradoščen oblajal, le pred Belko, ki se je stisnila v kot in pripravila kremplje, se je zdrznil. Naposled se je ustavil pred loncem, v katerem je ostalo še nekaj zelja, in jel žalostno zavijati.

»Lačen je revež,« je dejal Slavko, vsipal zelje v Belkino posodo in jo porinil pred psa. V dušku ga je pospravi in umil posodo še lepše kakor bi to storila Slavka in Trezika. Nato je legel pred Slavka, mu obliznil roko in vdano čakal.

»Še je lačen! Bog ve, kako dolgo že ni jedel. Dal mu bom še malo kruha!«

Tudi tega je kmalu pospravil. Potem je odšel pred kolibo, legel na travo in se pazljivo oziral na vse strani.

»Najbrž so ga kje spodili in si išče novega gospodarja kakor mi,« je začel Tinček pogovor o nenavadnem gostu.

»Kaj če bi ga obdržali?«

»Kako? Nič nam ne preostaja!«

»Nekaj bi se že dobilo,« je dejal Tinček, »starega kruha dobiva s Treziko samo v eni vasi toliko, da ga bo imel za ves teden! Kar prijetneje in varneje bi bilo, če bi ostal! Ali ne?«

»To je res!«

»Pa ga obdržimo!« so končno soglasno sklenili.

Pes, kakor da bi vedel za njihov sklep, je zunaj lajal na Bodeža, ki se je prikazal iz bližnjega grma.

»A kako ga naj kličemo?« je vprašal Tinček.

»Da bi mogli izvedeti za njegovo ime! Na novo se bo težko privadil!«

»Jaz vem, kako! Pojdimo vsak na svojo stran jame in glasno ponavljajmo vsa pasja imena, ki jih poznamo!« je predlagal Tinček.

Vsi so se strinjali s tem predlogom. Tinček je odšel h gugalnici, Štef tja, kjer bo njihova zimska zaloga, Slavko pa k največji mlaki. Jeli so klicati drug za drugim.

Prvi se je oglasil Tinček s svojimi imeni:

»Nero! Rigo! Lord! Reks! Tedi! Šipsl!«

Pes se je sicer oziral proti Tinčku, a k njemu ni prišel. Nato Štef:

»Marko! Afra! Brdavs! Pazi! Muki! Rolf!«

Brez uspeha. Še Slavko:

»Čuvaj! Sivko! Guzaj! Kužek! Bellec! Mikec!«

Spet nič! Sešli so se pred kolibo, si izmišljali nova imena, a kosmatinec ni pokazal zanje posebnega zanimanja.

»Pa ga sami krstimo!« je znova predlagal Tinček, »polagoma se bo že privadil novemu imenu!«

Izbirali so razna imena, naposled so se odločili za Slavkovega. Ta je

predlagal ime, katerega pomen so vsi zelo dobro poznali, namreč ime »Sirotek«. Saj je bil res prav takšna sirota kakor ostali »jamarji!«

Klicali so ga vse vprek s tem novim imenom, a pes ni kazal zanj nikakega navdušenja. No, sicer pa je bilo glavno, da so dobili novega tovariša, pa naj mu bo že ime tako ali drugače. Lotili so se končno vsak svojega dela. Pomili in pospravili so posodo, potem pa odšli vsi skupaj v gozd: Tinček, Štef, Slavko, Trezika s punčko, Bodež, ki ga je nesel Štef v predpasniku, Rogača, ki jo je vodil Slavko za vrv, Belka, ki je pogumno korakala tik njega, in »Sirotek«, ki je tekal nekoliko za njimi. Odšli so h gugalnici. Prvi jo je seveda poizkusil sam mojster, Štef ga je poganjal. Vedno više in više se je vzpenjal, padal in se na drugi strani spet dvignil v še večje višine. Pes je od veselja poskakoval, Belka se je podila po vejevju in s pomilovanjem zrla na novega gosta, ki tega ni zmožeg. Potem sta poizkusila še oba dečka, nato pa je prišla na vrsto še Trezika. Vzklikala je od vznichenja. A ker se je bala višine, so jo pustili, da se je sama poganjala le toliko, kolikor ji je prijalo.

Ah, bila je nedelja, dan božji, ki so se ga veselili prav po otroško!

»Mi se pa pojdimo veričkat!« je vzkliknil Tinček.

Da veričkanje, to je prava igra!

Šli so v jamo, kjer so na njenem robu za kolibo rasle precej visoke jelše in breze. S slamo so določili, kdo bo veverica. Usoda je izbrala Slavka. Nato je splezal vsakdo na svojo jelšo. Ko sta bila Tinček in Štef dovolj visoko, sta zaklicala: »Velja!« Tedaj se je Slavko, ki je tudi že splezal na svojo jelšo, pognal za njima! Stopil je previdno na konec najdebelejše veje, se prijel za vejo sosednje jelše in se odbil. Za hip je zaplaval po zraku in že je stal na sosednji jelši. Toda Štef in Tinček sta medtem planila že na tretjo jelšo. Slavko se je pognal za njima. Tako je šlo z jelše na jelšo, z breze na brezo. Ko se mu je končno

posrečilo, da je Tinčka skoraj ujel za suknjič, se je ta s precejšnje višine spustil po vejah na zemljo in zaklical: »Ris!« Tako se mu je zmuznil, kajti veverica ne sme loviti po zemlji. Pritekkel je še pes, ki je dotlej čuval Treziko, in se jel poditi in lajati pod drevjem. Končno se je Slavku le posrečilo, da je ujel Štefa. Potem je šlo od začetka. Toda Tinčka ni bilo mogoče ujeti, ta je skakal z veje na vejo kakor prava veverica, se spuščal na tla in se vedno znova nepričakovano zavihtel na drevo.

Vsi razgreti so prenehali. Tinček in Štef sta si v majhnem lončku napravila milnice ter splezala na staro bukev, od koder sta spuščala milne mehurčke, Slavko pa je vzel čitanko in odšel z njo pred kolibo.

Bil je srečen. Zdaj mu ni nihče več branil, da bi vzel knjigo v roke. Najprej se je naučil na pamet pesem o kralju Matjažu, ki so jo prejšnjega dne čitali v šoli. Že v šoli mu je bila všeč. Zdaj še mnogo bolj. Saj mu je pela, da mora biti pogumen in neustrašen deček, ne pa kakor junak iz pesmi, ki je šel sicer vleč kralju meč iz nožnice in ga je s tem prebudil, a toliko poguma ni imel, da bi ga izvlekel do konca. Ponavljal je kitico za kitico, dokler ni znal vse pesmi.

Nato se je lotil zgodovine. V šoli so se učili o bitki na Kosovem. Tudi to berilo je čital na glas. Ko je pa začel stavek »Turški sultan...«, je pes, ki je prej tekal v bližini, nenadoma pritekkel k njemu. Slavko ga je začuden pogledal in čital dalje. Ko je čez čas ponovil isti stavek, je pri besedi »sultan« pes spet pritekkel. Slavko ga je pogledal še bolj začudeno, pobožal ga je po glavi in dejal:

»Kaj ti je vendar? Se tudi ti jeziš na Turke? Res, brezobziren in krut je bil sultan Murat!«

Pri besedi »sultan« pa je pes hvaložno pogledal Slavka, ki je šele zdaj spoznal vzrok njegovega nenavadnega obnašanja; presenečen je vzkliknil:

»Ali ti je ime Sultan?«

Pes se je vzradoščen pognal proti njemu. Slavko je stekel vrh jame in klical tovariša:

»Štef, Tinček! Pridita! Že imam njegovo pravo ime!«

Tinček in Štef sta prihitela.

»Kaj se je zgodilo?«

»Našel sem njegovo ime! Zdaj bo ostal pri nas!« je Slavko povedal.

»Čigavo vendar?«

Slavko je kazal na psa, ponavljajoč:

»Njegovo, njegovo vendar! Sultan mu je ime! Le pokličita ga!«

Tovariša sta se zavzela. Tinček je zaklical »Sultan!« in pes je res pritekkel k njima.

Tako so mu našli ime in vsi so bili tega veseli, najbolj pa Sultan sam.

Ko se je Slavko naučil Kosovsko bitko, je Tinček predlagal, da gredo malo naokoli po gozdu. Ročno so se odpravili. Zdaj jih je spremljal in čuval sam Sultan. Doma sta ostala le Bodež, Belka in seveda Rogača, ki je morala v kolibo, dočim sta njuna tovariša lahko uživala svobodo.

Najprej so odšli na zapuščeno vojaško pokopališče, ki je ležalo sredi gozdov. Slavko ga je prvič videl. Zelo se je čudil ogromnemu številu enakih kamenitih spomenikov, ki so stali v ravnih vrstah kakor vojaki v pozoru. Sredi pokopališča se je dvigala kapelica; grobovi so bili zaraščeni z visoko travo, celo s trnjem in nizkim grmičevjem. Tinček, ki je vse vedel, je Slavku razložil, da so tu pokopani vojaki in ujetniki, ki so za svetovne vojne umrli v bolnicah, ki so v tistem času stale nedaleč od pokopališča povsod tam, kjer raste zdaj grmovje in trnje. Več sto lesenih barak je stalo tod okrog in v njih je ležalo na tisoče bolnih vojakov.

»Našo jamo so prav tedaj izkopal, ker so rabili mnogo peska. Onstran nje, kjer ni visokega gozda, so tudi stale barake.«

»In koliko jih je umrlo?« se ni mogel Slavko načuditi. »Koliko je le grobov?«

Tinček ga je peljal na zgornji konec pokopališča in mu pokazal številko na skrajnem nagrobniku.

»Vidiš, ta ima številko 587! A jih je še več! Glej, tamle je nekaj podrtih, na onile strani pa so pokopani muslimanski Bosnjaki in ruski ujetniki!«

Res, na drugi strani so se vrstili drugačni spomeniki. Tudi teh je bilo mnogo!

»Sirote!« je zavzdihnil Slavko in se otožno oziral po osivelih nagrobnikih. Trezika je z nepopisljivo grozo strmela na »božjo njivo« in ni mogla doumeti, kaj vse to pomeni, samo slutila je, da je nekaj strašnega.

A Tinčku ni bilo do temnih in mračnih misli, krenil je s pokopališča na precej obsežno jaso, ki se je razprostirala pred njim. Dospeli so do železniškega tira. Tinček je predlagal, naj počakajo na vlak. Dolgo so čakali. Ko se je vlak približeval, je spet predlagal, naj se postavijo na glave, da jih bodo ljudje občudovali. Vlak je bil že čisto blizu, ko je dal povelje:

»Ena, dve, tri!«

Vsi trije so stali v trenutku na glavi, še Trezika se je poskušala postaviti nanjo, a se ji ni posrečilo. Sultan pa je poskakoval okoli njih in lajal.

Vlak je drdral mimo, da se je zemlja tresla. Potniki, ki so stali pri oknih, so se od srca smejali; trije, štirje pa so segli v denarnico in vrgli junakom drobiža. Dečki so se spet postavili na noge in jeli stikati po travi; našli so osem dinarjev in precejšen kos klobase.

»Vidite,« se je smejal Tinček, »več smo dobili, kakor bi s Treziko ves dan priberačila v mestu. Še dobro večerjo smo si zaslužili!«

Slavko in Štef sta z občudovanjem gledala svojega tovariša.

Veseli so se vrnili domov in si skuhalo klobaso. Zelo jim je teknila. Medtem se je že zmrčilo, a na spanje še niso mislili. Tinčku je bilo še premalo prigodb. Dolgo je mislil in mislil, naposled mu je prišlo na misel nekaj takšnega, da je poskočil od veselja.

»Poslušajta! Pehta hodi vsako nedeljo popoldne k stari Geri, ki ima kočo onkraj ceste prav blizu gozda. Takole v tem času ali še pozneje se vrača. Kaj, če bi jo malo prestrašili, je namreč zelo strašljiva in veruje v strahove.«

Slavko in Štef pa nista bila nič kaj navdušena za nočni pohod.

»Kaj se bosta bala!« ju je vzpodbujal. »Tole bučo, ki smo jo včeraj prinesli z njive, bomo iztrebili, ji napravili usta, nos in oči, vtaknili vanjo svečko in jo postavili med veje na obcestno drevo. Bosta videla, kako bo Pehta tekla kot že dolgo ne!«

Končno sta se vdala. Naglo so izvotlili bučo in jo spremenili v pošastno glavo ter odšli z njo proti cesti. Sultanu so dopovedali, da mora ostati pri kolibi. Ko so dospeli na pravo mesto, je bilo že precej temno. Tinček je splezal na jabloano in privezal bučo med veje. Nato je prižgal svečko in jo postavil vanjo. Tedaj se je z drevesa zarežal grozen obraz, da se ga je še Slavko zbal, Trezika pa se je vsa plašna stiskala k njemu; a Tinček je bil že spodaj in jih bodril. Skrili so se nedaleč v grmovje. Znočilo se je že in še ni bilo nikogar. Postajali so nestrpni. Končno se je le primajalo nekaj temnega. Bila je Srakica. Tin-

ček jo je spoznal, ko je šla tik mimo njega. Napeto so čakali.

Srakica je napravila še nekaj korakov, kakor bi ne bilo nič. Ko pa je dospela do drevesa, je zakričala in se spustila v beg. Prav v tistem trenutku pa je zakričala tudi Trezika, morda, ker ni mogla več strpeti od groze, morda pa je spoznala Srakičin glas.

Ko je Srakica zaslišala Treziko, se je ustavila in zavpila v smrtni grozi:

»Trezika, ali je tvoj duh? Ali ne more najti tvoja duša miru? Moj Bog, odgovori, Trezika!«

Tedaj, o groza, se je glava na drevesu premaknila in se skotalila na cesto.

Trezika in Srakica sta znova zakričali. Srakica je stekla brezumno kričoč po cesti dalje, Treziko pa so komaj umirili.

Takega učinka in konca niti sam Tinček ni pričakoval. Vendar si je prvi opomogel.

»Prav ji je,« je dejal, »naj jo le peče vest! Prepričana je, da je Trezika mrtva! Nekaj pokore ji ne bo škodovalo!«

Glasno se je zasmeljal. Ostali pa so molčali. Kar dobro se jim je zdelo, ko so legli na svoje trdo ležišče in jih je zunaj pred kolibo čuval Sultan.

SE NADALJUJE

Mara J. Tavčar

V A Š K E M A Š K A R E

*Fantje v maškare gredo,
Miha glasno vriska,
Jur harmoniko igra,
Tinč v piščalko piska.*

*Nos je rdeč kot purpala,
iz prediva brada,
zadaj brno peljejo,
stopa kakor klada.*

*Kravje zvonce rep ima,
da se daleč sliši,
mati v koš namečejo,
kar je pust dal hiši.*

*Trikrat gor in dol gredó,
da je dosti smeha,
in poskočne polke vse
Jur izvablja iz meha.*

*To pa res so maškare,
te predpustne šeme,
vse so malo trapaste,
nobene ni izjeme.*

*Ha! Takole danes je,
ker je praznik Pusta,
Kurent v hlačah pisanih
je patron predpusta.*

*Smeh in vrisk, harmonika,
pordeči vsa lica,
tja v polnoč na okna vsa
trka pepelnica.*

Pavel Hunaver
VOJNA IN MIR

Ilustriral Hinko Smrekar

Že trideset let je vojna divjala po srednji Evropi in pustošila nekoč cvetoče dežele. Minil je že precejšen del l. 1648. in vse je zdihovalo, da bi se vendarle mir zopet naselil v deželo.

Iz grmovja ob Ljubljani je prilezlo nekaj dečkov. Vsedli so se pod mogočno jagved.

»Jaz sem truden; se ne grem več. Ne maram biti ne šved niti cesarski,« je vzkliknil Tonček.

»Jaz sem tudi truden in še lačen povrh,« mu je pritrdil Janez.

»Vsi skupaj ste za nič,« jih je porogljivo ošvrknil mesarjev Francek, ki je imel še nekam okrogla lica.

»Pa ti letaj s praznim želodcem!« ga je zavrnil Janez in dostavil: »Mati je rekla, da opoldne danes ne bo kosila in je našo Ančko in Franceta poslala domov na Ig k stari materi, da bi izprosila nekoliko prosa in kakšno kračo.«

»Pri nas ni nič bolje,« je dostavil Tonček. »Mati pravi, da je tako težko kaj dobiti na trgu, ker so tisti požrešni vojaki, ki smo jih imeli čez zimo v mestu in okolici, vse pojedli. Še za denar se nič ne dobi!«

»To pa moj oče najboljše vedo,« je modro povedal Francek. »Po kmetih hodijo in na sejme zahajajo, pa tako težko dobe živino, ker se kmetje branijo denarja. Pravijo, da je osemkrat manj vreden kakor tisti iz mirnega časa.«

»Dobro, da si omenil mir. Ali veš ti, kaj je to?« je Janezek vprašal.

»Kako pa naj jaz to vem!« mu je odgovoril ta. »Moj oče velikokrat zdihujejo, da bi bilo vse bolje, če bi bil mir. Ne povedo pa, kaj je to. Pravijo, da so bili rojeni tistega leta, ko se je vojna pričela!«

»Zato pa moj oče več vedo!« je ponosno poudaril Tonček. »Vedno govore o polnih loncih in skledah in o veselih ljudeh v mirnem času. Pravijo tudi, da so bili ljudje takrat bolj poštene in da je bilo ob cestah mnogo manj razbojnikov kakor sedaj! Trdijo, da bo kmalu mir in potem bomo imeli kmalu zopet vsega dosti.«

»Joj, tamle gre pa Korenova Neža!« vzklikne naenkrat Francek. »Coprnicca! Coprnica! Dajmo jo!« in že je držal kamen v roki, Janez pa je pozabil na glad in se je tudi sklonil, da bi pobral kamenje.

»Če je ne pustita v miru, se ne bom nikoli več z vama igral vojske,« je grozeče zaklical Tonček. »Saj ni coprnica!«

»Pa je! Moj oče pravijo, da je sosedka povedala, da so jo videli jahati na metli in da je lani naredila točo!«

je ugovarjal Francek, ki mu je počasi zdrknil kamen iz rok, kajti Tončka je imel rad.

»Moj stari oče pravijo, da je to neumnost! Kadar se pogovarjamo o tem pri mizi, postanejo žalostni. Vedno pripovedujejo, da so se s Korenovo Nežo igrali, ko sta bila še majhna kakor mi. Pa da je bila zelo lepa in pridna. Taka pa je postala, ker so ji roparji umorili moža, ko je potoval iz Trsta v Ljubljano. Sin pa je že davno, davno padel v vojni. Oče pravijo, da tam daleč pri Pragi.«

»Francek!« se je sedaj tudi Janez vmešal v spor. »Mati so bili v nedeljo pri pridigi v šenklavžu, pa so rekli, da je bil gospod na prižnici zelo hud na tiste, ki verujejo v coprnice. Potem bo že res, kar pravi Tonček.«

»Seveda je res! Če bi bile coprnice, bi sebi najprej nacoprane vsega dobrega. Tako pa naša mati, kadar ima, Korenovo Nežo še kaj skrivoma pošlje, da ne umrje od gladu,« doda Tonček. Po kratkem premolku pa se prime za trebuh in bridko pristavil: »Sedaj sem pa že tako lačen, da me vse boli!«

»Pojdimo k cesti! Tam vidim voz vojakov. Če bomo prosili, nam bodo vrgli kakšen košček kruha!« svetuje Francek.

»Jaz grem z vama; prosil pa ne bom,« je rekel Francek, ko so odšli k cesti, ki je vodila z daljnega severa v Ljubljano. Prah se je dvigal tam, kajti par voz se je bližalo in na njem in ob njem je bilo mnogo vojakov. Bila je to prava druhal, katere so se povsod bali. Po tolikih letih v vojni službi obubožanih gospodarjev in v opustošenih deželah niso poznali usmiljenja ne s sovražnikom ne s prijateljem. Beračenja ob cestah pa so bili vajeni in eden je vrgel lačnim dečkom kos kruha, drugi pa je zalučal vanje star škorenj. Surovo so se zasmejali in odropotali dalje.

Dečki so kos kruha kar popadli. Črn je bil in zdel se jim je dober kakor pogača. Saj v tem času že v gradovih ni bilo drugega kakor črn kruh, revež pa še takega ni več imel.

Še so glodali dečki zadnje skorje, ko se je pred njimi ustavil tujec. Kar ustrašili so se ga, ko so dvignili oči. Bil je nad petdeset let star. Obleka je bila grdo ponošena. Široki škornji so pričali, da je mož prehodil dolgo pot. Okoli pasu je imel pripasan kratek, a težak meč. Na rami je nosil težko, umazano culo. Bil je podoben potepuhu, kakršnih je tiste čase mrgolelo na cestah.

»Potepuh!« so vzkliknili tudi dečki in hoteli pobegniti.

Toda tujec jih je nagovoril slovensko: »Podoben sem res potepuhu, pa nisem. Ne bojte se me. Ali ve kdo od vas, če še bivajo v Ljubljani Prijateljevi. Sode so nekoč delali pri hiši.«

»To je pa pri nas!« se oglasi Tonček in stopi naprej.

Tujec ga je prijazno pogledal in prosil, naj ga pelje na dom. Odšla sta, a Francek in Janez kakor senca za njima. Sledila sta jima prav v hišo, kjer so v veži naleteli na očeta. Nezapno je ta premeril tujca, ki je ob-

stal pred njim in ga s tresočim glasom ogovoril: »Tone, ali me še poznaš?«

V tem pa je že stopil stari Prijatelj ves upognjen od težkih let v vežo in za trenutek kakor ukopan obstal pred neznancem, ki so mu solze polzele po licih, nato pa je planil k njemu in klical:

»Andrej! Moj Andrej! Kaj res še živiš!« Tudi ostali so sedaj veseli pozdravljali v tujcu malone pozabljenega sodarjevega sina Andreja, ki je pred tremi desetletji odšel na vojsko.

»Če še ne veste, vsaj to veselo novico vam prinašam, da je mir sklenjen,« je povedal potem, ko so ga oče, brat, mali Tonček in svakinja izpustili iz objemov in ga posadili za mizo. Zopet ni bilo konca veselega vzklikanja in celo Francek in Janez sta se mu pridružila.

»Ali so vsi trije tvoji, Tone?« je vprašal Andrej in pokazal na dečke.

Pojasnili so mu, da sta dva le Tončkova prijatelja, starejša dva, Ančka in France pa da sta odsotna.

»Moj Bog, koliko časa je minilo, odkar sem zapustil dom!« je vzkliknil Andrej.

»Kako pa, da materinega jezika nisi pozabil?« ga je vprašal oče, ki se ga je kar tiščal.

»Povsod sem našel Slovence v polkih. Nič ni bilo slajšega kakor v daljni tujini govoriti v domačem jeziku. In katerega jezika naj bi se oprijel? Nemškega? Poljskega? Madžarskega? Češkega? Švedskega? Francoskega? Pri neprestanem premikanju vojnih trum sem vse jezike slišal, z najrazličnejšimi vojaki se tepel, vseh se naučil, a lastnega nisem pozabil. Stalno pa sem po naše molil očenaš, ki me ga je naučila rajnka mati. O, včasih sem vroče molil, kadar je bila bitka pred nami; pa tudi, če je srečno minila.«

»Stric, mi se gremo tudi vojske — Švede, Francoze, Čehe in še druge! Povej no kaj, kje si se vse vojskoval!« ga je prosil Tonček.

»Oj, dragi moj! To so žalostne reči in mnogo ti bom mogel povedati. Prvikrat sem prišel v ogenj na Beli gori pri Pragi, kjer smo premagali zimskega kralja. Potem smo razsajali po prekrasni češki deželi. Osem in dvajset let je tega. Takrat je dežela cvetela. Pa smo morali požigati vasi in moriti ljudi. Ko sem sedaj zapuščal Češko, smo dneve dolgo hodili, pa nismo videli drugega kakor razvaline in po poljih grmovje.«

»Stric, ali si videl kakega Šveda? Ali so res tako strašno hudi, kakor pravijo?« je zopet povzel besedo Tonček.

»Videl sem jih, videl! Pod slavnim Wallensteinom sem se boril proti samemu švedskemu kralju Gustavu Adolfu. To ti je bil junak! Pa je bila megla tisti dan — sedemnajst let je od tega — in zašel je med naše jezdece. Videl sem, kako je mlatil s svojim mečem in nekaterim upihnil življenje; toda iz pištol so ga zadele kroglice v roko in glavo in mrtev se je zgrudil s konja pod kopita naših konj. Mi pa smo se morali vendarle umakniti pred Švedi.«

»Pa potem?« je Tonček vzpodbujal strica, ki se je zamaknil v davne čase.

»A potem? Pod drugimi vojskovodji so bili Švedi še junaki, pa so postali preveč surovi. Na češkem so vlivali ljudem gnojnico v usta, da so iz ujetnikov izsilili priznanje, kje da skrivajo dragocenosti. Vedno strašneje je postajalo.«

»Zakaj pa?« je zopet silil Tonček.

»Pusti že strica!« se je oglasil oče. »Truden je od dolgega pota.«

»Ej, Tone! Res sem truden, a dobro mi de, da morem med domačimi stresti malo svoje srce. In malemu moram dopovedati, kako strašne reči povzroči vojna, da bo bolj ljubil in delal za mir, ki je največji blagor na zemlji.«

»Oh, prav imaš, Andrej!« mu je pritrjeval oče. Stric pa se je zopet obrnil k nečaku, ki se je stisnil k njemu, a njegova prijatelja Francek in Janez sta z odprtimi usti sedela pred tujcem na tleh.

»Veš, jaz sem se rad boril z junaškim nasprotnikom; toda do tega je malokaterikrat prišlo. Vojska pa se je vlekla in vlekla brez konca in kraja, in nas so vlačili s češke na Nemško, od tam na Francosko, pa zopet na Ogrsko in vse križem kražem po vsem cesarstvu.«

»To je bilo pa prijetno, če ste videli toliko dežel!« si je dovolil pripomniti Francek.

»O prijetno pa, prijetno! Naši vojskovodje niso imeli končno nič več denarja. Vasi je bilo vedno manj, polje redkokje obdelano. Lačni in žejni, jezni in raztrgani smo prihajali v mesta in trge, vasi in naselbine. Ljudje, ki že itak niso dosti imeli, so nam radi ali neradi dali še zadnje, kar so imeli. Če pa niso hoteli, so vojaki zažgali hišo, in tako so pogorela cela mesta. Pri požaru pa so vojaki kar podivjali in ropali in morili so, kakor se jim je ljubilo. Joj, kako je mene včasih srce bolelo, ko sem videl otroke jokati ob mrtvih materah!«

»Stric! Tudi pri nas so bili tisti tuji vojaki strašno hudi! Veš, pred par leti so pred škofijskimi vrati pobili

kar dva mesarja! Potem pa so na Ljubljance na Starem trgu streljali!« je zatožil Tonček.

»Oj, res je res,« je pritrjil stari oče. »Saj smo v teku teh trideset let zaradi vojske skoraj vse izgubili. Vsa Kranjska dežela je ena sama beračija.«

»Veste, eden tistih mesarjev je bil moj stric!« je važno dodal Francek.

»Od kod pa si sedaj prišel, stric?« je zopet vprašal Tonček.

»Iz Holandske smo marširali zopet nazaj na Češko. Pa to je bilo kakor da bi šli skozi puščavo. Slišal sem enega od poveljnikov, ko je rekel, da je v vsej nekdanji cvetoči Nemčiji ostalo od štiri in dvajset milijonov ljudi le še okoli osem milijonov. Jaz sem moral s svojo četo ob strani vojske in rečem vam, da smo se morali tepsti večkrat s celimi četami roparjev!«

»Strašno! Strašno!« so se oglašali poslušalci.

»No, pa sem po še bolj opustošeni češki prišel končno z enim polkom v Prago. To vam je krasno mesto! Pa

bi kmalu postalo žrtev ropa in ognja. Švedi so ga oblegali in zavzeli so že Malo stran. Tam sem ravno v pravem času rešil nekega bogatega trgovca z njegovo družino pred divjaki v Staro mesto. V tem pa je prišla vest o miru. Komaj so Švedi odšli, sem jaz tudi zapustil polk in odšel domov.«

»Pa boš pri nas ostal, stric, in meni povesti pravil?« ga je pol v strahu vprašal Tonček.

Stric pa se je obrnil bolj k očetu in bratu ter svakinji in rekel:

»Ne sodite me po obleki. Vidim, da sami pomanjkanje trpite. Toda tisti Čeh, ki sem mu rešil družino s svojim mečem, je bil hvaležen.« Pri teh besedah prične stric razmotavati umazano culo. Izmed še bolj umazanih rut in skorij kruha vzame veliko mošnjo in jo razveže. Pred strmečimi očmi so se zasvetili sami suhi zlatniki.

»Joj! Joj! Sin moj, to pa je sam čisti stari denar!« je vzklikal oče in vzel v tresočo roko cekine, da je prijetno zažvenketalo.

»Vidite,« je zopet povzel stric, »tako je na potih, da bolj varno prideš

po njih domov oblečen kot potepuh kakor pa kot pošten človek. Vse to je vojna naredila iz nekdanj tako lepih dežel!«

»No, sedaj bo pa bolje; saj si ti mir prinesel!« je rekla Tončkova mama, a Janezek je vprašal na pol radovedno, na pol plašno Tončkovega strica:

»Ali vi veste, kakšen je mir?«

»Oj ti revež!« je vzkliknil stari vojak. »To boš moral šele doživeti: polni bodo zopet lonci; želodček ne bo več godrnjal; vojaki ne bodo več pretepali meščanov; kmetje bodo vozili polne vozove živil na trg in mirno bodo orali, sejali in želi in uživali sad svojega truda; krčili se bodo divji gozdovi in nove človeške naselbine bodo zopet vstajale; popotnik pa bo podnevi in ponoči mirno potoval iz kraja v kraj in povsod bo našel v veži prijazne ljudi in na mizi polno skledo.«

»Ha! Sedaj pa vem, kaj je mir in povedal bom to očetu!« je vzkliknil Francek, ki je vstal in Janez za njim. Še kratek »Lahko noč!« sta zaklicala — mrak se je že delal — in izginila sta iz hiše.

NEZADOVOLJNI KONJ

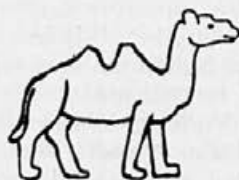
KO JE BOG USTVARIL ŽIVALI, JIH JE VPRAŠAL, ČE SO ZADOVOLJNE S SVOJO PODOBO. VSE SO BILE, LE NEKI KONJ SE JE PRITOŽIL:

»AKO BI IMEL DALJŠE NOGE, BI BIL HITREJSI; AKO BI IMEL SIRŠA PRSA, BI BIL MOCNEJSI, MOJ VRAT BI TUDI LAHKO BIL VIŠJI. IN KER ŽE MORAM NOSITI ČLOVEKA, BI BILO DOBRO, ČE BI IMEL SEDLO KAR PRIRASČENO NA HRBET.«

»PRAV!« JE DEJAL BOG IN UDAHNIL KONJU NOVO ŽIVLJENJE. IN GLEJ,

KONJU SE JE PODALJSAL VRAT, PRSA SO SE MU RAZŠIRILA, NOGE PODALJŠALE IN NA HRBTU MU JE ZRASLO SEDLO.

TAKO JE NASTAL DVOGRBI VELBLOD.

MED POHORSKIMI OGLARJI

Obširni zeleni pohorski gozdovi ne dajejo zaslužka samo drvarjem, žagarjem, splavarjem in seveda največ lesnim trgovcem, marveč tudi oglarjem. Če boste hodili križem po Pohorju, boste opazili tudi tu in tam kako oglenico ali kopo. Posebno v visokih planinah, od koder težko spravljajo les, pridno žgo oglje, oziroma kuhajo, kakor pravijo. Saj oglje je pač lažje spraviti po razdrapanih klančih v dolino k trgovcem, kot les.

V letošnjih počitnicah sem se ustavil na velikem kopišču, kjer sta stali dve kopi; iz ene se je kadilo, drugo pa sta dva moška šele delala. Ker je starejši videl, da me zanima njuno delo, je ljubeznivo odgovoril na moje vprašanje.

»Kuham za kmeta vrh planine. Njegovi so vsi ti gozdovi, kar vam jih obseže oko.« Pokazal je daleč naokoli, kjer so se širili nepregledni smrekovi in bukovi gozdovi. »Ni lahko delo. Že deset dni delava s sinom tole kopo, pa še ne bova gotova pred nedeljo. Bukve so nama drvarji sicer podrli, a razžagati sva si jih morala sama. Hlodi morajo biti dolgi po en meter. Zdaj je postavljena šele prva plast!«

Pristopil sem in si natančneje ogledal, kar sta že napravila.

Na sredi kope so stali trije visoki drogovi, ki so bili oddaljeni vsaksebi kakih trideset centimetrov, okoli njih pa so bila pokonci postavljena enako dolga bukova drva, lepo v krogu in tesno druga pri drugi. Premer prve plasti je znašal kakih pet metrov. Nekoliko stran sta imela velik kup hlovdov, ki jih bosta še zložila v kopo.

»Tako, zdaj pa pride druga vrsta!« je dejal oglar in velel sinu, naj začne postavljati drugo vrsto in naj pazi, da ne bo zdrknilo med drogove kako

drvo in zamašilo luknjo, ki mora segati od vrha do tal.

»Na drugo vrsto pa pride glava. Tisti les bo zložen leže. Ko bo glava gotova, bova obložila kopo s smrekovimi vejami. Nato pa pride nanjo prst. To je zelo zamudno delo, prsti mora biti do dva pednja na debelo, kopa pa je visoka približno pet metrov, spodaj pa meri v obsegu petnajst! Šele tedaj je gotova in šele zdaj lahko začnemo kuhati!«

»A kje zakurite, če je pokrita z zemljo,« sem se začudil.

Oglar, bil je že star in navajen takih vprašanj, me je poučil:

»Vidite, tamkaj na vrhu med onimi tremi drogovi, ki edini gledajo iz kope, ostane za klobuk velika odprtina, ki sega kot dimnik do tal. Zaradi tega sem rekel prej Nacetu, naj pazi, da je ne bo zadelal z drvni. Tam zgoraj začnem kuriti. Postavim si lestev na kopo in znosim na vrh trsk in suhih drv. Najprej zakurim zunaj pri luknji; ko se je napravil lep ogenj, pa ga zmečem v luknjo. Ogenj pade seveda na dno. Zdaj nalagam nanj tako dolgo, dokler ni ves dimnik poln gorečih drv. Ko tako pride ogenj do vrha, zadelam luknjo z zemljo in splezam s kope. Ogenj v vsej dolžini luknje kmalu ugasne, ker nima dovolj zraka, zložen les pa začne tleti na vrhu, potem pa od zgoraj navzdol.«

»Kako, saj nima zraka, če je zamašena zgornja odprtina?« sem nejeverno skimaval z glavo.

»Le pogledjte, pa boste videli!«

Odpeljal me je k drugi kopi, kjer se je oglje že kuhalo. Iz kope se je dvigal tu pa tam rahel dim.

»To sem prižgal pred tednom. Vidite, kako uhaja dim skozi zemljo in skozi njo prihaja tudi potreben zrak.

Sicer pa napravim s palico luknje v zemljo. A preveč jih ne sme biti, ker bi prišlo preveč zraka, drva bi vzplamenela, iz kope bi buknil plamen in v nekaj minutah spremenil oglje v pepel, če ne bi pazil. In vse delo bi bilo zaman.«

»Jaz sem pa mislil, da je treba kopo samo prižgati, potem pa se kuha sama!« sem dejal še bolj začuden.

»Prav narobe je. Šele zdaj se začne prava oglarjeva spretnost. Noč in dan je treba čuvati pri kopi. Lahko plamen izbruhne, lahko pa tudi ugasne. Da lahko vsak čas pregledam vso kopo, imam tale oder!«

Res, na drugi strani je bilo zabitih v zemljo nekaj precej visokih drogov, nanje so bili v višini kopinega vrha privezani drugi, ki so vodili na kopo.

»Tule pa imam pripravljena drva, da jih zmečem v odprtino namesto zgorelih, tu pa zemljo, da hitro pokrijem dotično mesto. Ponoči spim kar v tejle kolibi!« Pokazal je na kolibo, napravljeno iz krajnikov, ki je stala na robu kopišča in za katero sem mislil, da ima v njej shranjeno orodje. »Ponoči moram večkrat s svetilko pregledati kopo, če je res vse v redu. Oglar mora biti pri kuhanju izredno pazljiv, sicer ne zasluži nič, ker mu lahko oglje zgori, ali pa bo, ko bo razdril, imel še polovico svežih drv. Saj imamo plačano od kilograma kuhane oglja! Pa tudi paziti mora, da se mu ne zgodi, kakor se je staremu Jernejcu, Bog mu daj nebesa!«

»Kako je bilo z njim?« sem povprašal in prisedel na kup drv, kamor je sedel že prej oglar in si tlačil pipo.

»Bilo je neke nedelje. Že deset dni je kuhal visoko v planini, žive duše ni bilo k njemu. Bilo je vse v redu, pa je skočil v dolino, da si kupi kruha, make in drugega. Pri tem se ga je malo navlekel. Ni čuda, deset dni ni pil drugega kakor vodo. Ko se je vrnil, je truden legel in zaspal. Zbudilo ga je glasno prasketanje. Plane pokonci in s strahom opazi, kako sikajo iz kope ognjeni zublji. Hitro spleza po lestvi na oder in začne me-

tati v ognjeno zrelo zemljo, da bi pogasil ogenj. A tedaj se ugrezne pod njim in pade naravnost v kopo, v sredo ognja. Ko so prihiteli čez nekaj ur sosedje, ki so opazili nenavadno visok plamen, so našli namesto oglja velik kup pepela in v njem zoglenega in ožganega Jernejca.«

Oglar je utihnil in se v mislih pomudil pri svojem znancu. Gozd okoli naju je pel svojo nerazumljivo in skrivnostno pesem.

»Kako dolgo pa kuhate eno kopo?« ga zmotim v njegovih mislih.

»Navadno štirinajst dni. Potem jo razderemo. Ko jo odpremo, je les v njej prav takšen, kakor ga vidite zdaj, drva stoje lepo pokonci, seveda so zoglenela. A ko so nekaj časa na zraku, razpadejo v majhne kose. A še zdaj ni nevarnosti konec; čeprav oglje polivamo z vodo, se še vedno lahko vname. Ko se ohladi, ga spravimo v vreče in stehiamo. Šele zdaj je naše delo pri koncu, in šele zdaj vidimo, koliko smo zaslužili!«

Potem se še pogovarjava o zaslužku. Oglar, ki po ves teden ne užije koščka mesa, ki živi sredi gozdov od samih koruznih žgancev, mi toži, da težko preživlja družino, ki živi onstran hribov. Za kilogram oglja dobi trideset par, kmet pa ga proda trgovcu po dinarju. Mi pa damo zanj dva.

»Prejšnja leta je bilo bolje, zdaj pa gre oglje slabo v promet, saj že v večjih vaseh likajo z elektriko, kovači pa čedalje bolj kurijo s koksom. Prej mi ni manjkalo dela vse leto. Komaj sem skuhal pri tem kmetu dve, tri kope, že sem moral drugam. Prihajali so k meni in me prosili, zdaj pa hodim jaz okoli in se ponujam in sem včasih že mesece brez dela. Težko je dandanašnji za vsakdanji kruh!«

Ker ga je sin klical, sem se poslovil in zamišljen nadaljeval svojo pot.

Ko sem se nekaj dni pozneje preoblačil, sem se nehote spomnil oglarjev, živečih visoko v planinah, v samotni in pomanjkanju, lepo zlikane srajce nisem bil več tako vesel kakor prej.

Vlado Klemenčič

TRI PRLEŠKE

Po Skuhalovi narodni zbirki

Ilustriral Niko Pinat

DVA PRLEKA SE POGOVARJATA O GODU IN KOLINAH

»Čuješ, Drašek, zakaj pa nisi v četrtek prišel, kakor si mi v nedeljo obljubil? Tako smo se dobro imeli, da ti je res lahko žal.

Naša je spekla tistega belega kokota pa zelja je zraven skuhalo. Kako je bil dober! Sosega nam je prinesla — Bog ji plati! — pitanega zajca, ki še zdaj živi, ker nam je Balažev Tonč poslal divjega. Da bi to vedel, bi vendarle prišel, ti, ki tako rad zajca ješ. Imeniten je bil. Nič več ga ni ostalo kakor košček repa!

Tudi iz tunke smo potegnili jezik pa nekaj klobas. K temu nam je pripravila še zabeljenih žgancev in ocvirkovo repo. Štruklji in gibanice so dišale po vsej vasi, ribe, ki jih je Meškov Matjaž nalovil v Muri, pa so se v ponvi glasno pražile. Nazadnje nam je Polonka naredila še cvrtje, da se je kar treslo na krožniku. Pa le mastno je bilo! Ona pač to razume.

Vse te dobrote so nas spravile v tako voljo, da smo potem ves večer prepevali. Veš, tisto smo peli o »vodi in vinu« pa o »bolhi in uši«, nazadnje pa smo zakročili še našo prleško »Der sen ja mali bijo«.

»Vidiš, Drašek, kako je bilo veselo. Takega goda ne bomo tako kmalu služili.«

»Škoda, zdaj mi je pa res žal. Ali nisem utegnil, ker smo tisti dan klali.«

»Pa menda ne držiš ti, kadar koljete, da bi ne mogel priti?«

»Ne, jaz ne. Boštjanov Mihál ima spravo, on hodi k nam loviti, on tudi drži. Če je pa svinjče večje, mu še kdo

drugi pomaga. Jaz nisem za to, meni se živinče preveč smili.«

»Kaj? Mihál pri vas drži, kadar koljete? Ne bodi, no! Menda vendar ne koljete Mihála?«

»Pa si pameten! Kdo bi pa upal za bosti človeka!«

»Če pa praviš, da pri vas Mihál drži. Pri nas pa svinjče drži, kadar koljemo.«

»No, no, to modrost si pa za južino shrani! Srečno! Moram iti opravljati!«

»Srečno! Pa brez zamere!«

BELČEV PETER ŽENI SINA

Belčev Peter in Škrlečev Matjaž sta bila premožna kmeta. Stanovala sta vsak v drugi vasi. Peter je imel šest otrok, najstarejši je bil sin Hanzek. Matjaž pa je imel hčerko edinko Anico. Oba, Hanzek in Anica, sta bila godna za ženitev.

Že večkrat je Peter ponujal Matjažu svojega sina, a Matjaž tega ni rad poslušal. Mislil si je: »Govoriš lahko, a kaj mu boš dal za doto, ko imaš polno otrok!«

Danes pa je sklenil Peter spregovoriti resno besedo. Povabil je Matjaža in njegovo ženo Nežo v gorice.

Bilo je tiste dni po praznikih. Čez bregove je pihal oster sever, zato sta si možaka potegnila krznene kučme čez ušesa, ženski pa sta se zavili v tople zimske rute.

Vso pot so si imeli toliko povedati, da niso niti vedeli, kdaj so prišli v gorice.

Z velikim ključem je odklenil Peter težka hrastova vrata v pivnico in povabil Matjaža: »Le stopiva, bova videla, če še obroči držijo in čepi.«

Ženski pa sta v hiši zakurili v železno peč in nadevali po mizi dobrote, ki sta jih nanесли s seboj v culicah.

Kmalu sta se vrnila iz pivnice tudi možaka z ročko najboljšega.

Sedli so k mizi in začeli razgovor.

Peter: »To pač, to! Polna miza mesóvja! Kaj vidim! Puranova bedra! Neža, kdaj ste mu glavo odsekali?«

Neža: »Na treh kraljev dan smo ga spekli.«

Liza: »Kako je tečen! Lepo si ga spekla, Neža! Mi smo pa za svetke mladega prašička zaklali. Pri purah letos nismo imeli sreče. Komaj ena je ostala za pleme.«

Peter: »No, Matjaž in Neža! Vzemi ta si svinjine! Ali ne vidita, kako midva z vašim puranom hitiva? Kaj se bomo tako držali, kakor bi po ogenj prišli! Matjaž, kaj premišluješ? Ali se še spominjaš, da sva se pred tridesetimi leti prav v tej hiši pogovarjala, kam bova šla v ogleda?«

Matjaž: »Vem, vem. Kje so časi!«

Peter: »Danes pa bi se zopet nekaj takega pomenili, kajne, Liza? Pa trčimo poprej!«

Liza: »Le počasi, Peter! Z letošnjim se ni šaliti. Močan je.«

Peter: »Eh, kaj! Jaz sem star petdeset let, ti si star tri mesece, zlati vinček. To ti naprej povem, metal me ne boš! No, kako pa je kaj z vašo Anico? Pametno dekle. Prav vseč mi je, še bolj pa našemu Hanzeku.«

Matjaž: »Koliko pa mu nameníš dati? Peter? Če že govorimo, pa se do kraja pogovorimo!«

Peter: »Deset jezér v denarju, žrebico pa kravo. Svinj pa imate tako sami preveč. Tako sva se z Lizo domenila. Pa kakšen postaven dečko je naš Hanzek! Raven je kot sveča, hodi pa kot vojak. Pa kakšen delavec je! Kako vam orje! Ogon za njegovim plugom je kakor bi ga ulil. Kosi pa kakor bi bič pletel! Ko že nobenemu ne reže kosa, si jo on nabrusi, zavriska in kosi naprej kakor bi po Muri plaval! Tudi obnašati se zna. Po krémah ne hodi, po vasi se ne potepa kakor to delajo drugi, v cerkvi pa ga lahko vidiš prvega in zadnjega. Doma vedno prvi vstane. Veselo si žvižga in prepeva okrog kobil, kadar jim polaga in jih češe. Para mu ne najdeš po vsem Murskem polju. Matjaž, veruj mi, takega zeta ne dobiš nikoli več!«

Matjaž: »Vse prav. A premalo si mu obljubil. Naše Anice ne bom hvalil, saj jo poznate. Le to premisli, Peter, koliko je naš grunt vreden. In brez dolga. Pa samo deset jezér. Kaj pa misliš!«

Peter: »No, mati, kaj praviš, ali nama je moči še kaj pritekniti?«

Liza: »Peter, šest otrok imava, na vse morava gledati, ne samo na Hanzeka. Matjaž, saj imata vsega zadosti. Ne delajta Anici žalosti! Če se imata rada, pa naj se vzameta! Bo že Hanzek z rokami toliko pripravil, kolikor bo imel v žepu premalo.«

Peter: »Enajst jezér dam, več ne morem. Matjaž, pet otrok še imam!«

Matjaž: »No, Neža, si zadovoljna?«

Neža: »Napravi kakor se ti zdi.«

Matjaž: »Pa naj bo. Samo to vama povem, da ima Anica zadnjo besedo. Silili je ne bomo.«

Peter: »Torej velja! Seziva v roke! Kako Anica misli, me ne skrbi. Le tebe sem se bal, ko vem, da si trd.«

Možaka sta si počila v roke. Nato so vsi trčili s krožicami na srečo novemu paru. Bližal se je že večer, zato so se kmalu odpravili proti domu. Domov grede pravi Matjaž svoji ženi: »Ne vem, ali sva prav napravila. Kaj pa, če bo Anica drugih misli?«

»Matjaž, Anica bo vesela.«

»Misliš?«

»Boš videl.«

»Potem mi ne bo žal. Hanzek je vrl dečko. Všeč mi je. Dosti sicer ne bo

prinesel, a glavno je, če si bosta z Anico dobra.«

Ko sta dospela domov, ju je Anica že na pragu pričakovala. Oče ji je prvi povedal: »Anica, pripravi se, jutri pridejo ogledniki.«

»Ogledniki?« se čudi hči. »Kateri?«

»Ugani!«

»Pa ne tisti... Oče, povejte!«

»Belčev Hanzek pride.«

»O moj ljubi, zlati očka!« vzklikne Anica in vsa rdeča objame očeta.

MEJNIKE JIMA JE POSTAVIL

Živel je kmet, ki so mu pravili Tonč. Že v prvih letih zakona mu je umrla žena, zato mu je gospodinjila hčerka Lenka. Nekoč je šel Tonč na sejem, da kupi kobilu. Šele tretji dan je prignal kupljeno kobilu domov.

»Kje, za božjo voljo, ste bili tako dolgo?« ga vpraša hčerka.

»Dobra stvar se ne najde hitro.«

»Pa bi bilo le dobro, če bi se bili vrnili prej. Sosed Vido nam je v krči cel ogon njive vzel, pa še tiste vrati proti jelšju.«

»Ali nisi branila?«

»Sem, a kaj sem hotela, ko so pa tako vpili nad menojo, da se je po vsej vasi slišalo. Branila sem mejo, pa so mi nekakšen zemljevid kazali. To, vidiš, so govorili možaki, kakor ta črta kaže, to je cel ogon Vidov.«

»Imaš kaj obeda, mejo bomo že popravili.«

»Imam. Pražene ribe imam.«

»Glej, glej! Kje pa si jih nalovila?«

»Davi zarana sem hodila kraj jarka ob ogradu pa se vrže ena kvišku. Jaz pa domov po bednjič (priprava za ribji lov), hitro ga postavim v vodo. Za dve uri sem ga vzdignila, bil je poln rib.«

»Dobro si jih sprajžila. Zdaj pa mi pripravi še torbo in deni vanjo kos kruha in dva sireka! Pa ključev ne pozabi! Dolgo že nisem bil v goricah. Enkrat pa le moram pogledati, če še obroči držijo. No, palica pa tu pri uri sloni. S seboj jo vzamem. Po teh bregčah ni, da bi hodil brez palice.«

S temi besedami se poslovil od hčerke in odide. Medpotoma se ustavi na podstenju pod Vidovim oknom: »No, Vido! Vido! Spiš?«

»Pravkar sem malo legel.«

»Pojdi, bova pogledala, kako ste včeraj mejo napravili!«

»Nič se ne boj! Mejo smo že dobro naredili.«

»No, pa hodi, bova videla!«

Vido le vstane in gre. Gresta po vratah med njivami in se pričkata.

»Vido, kdo ti je dal pravico, da si mi vzela cel ogon?«

»Saj so bili občinski odborniki tu pa zemljevide so imeli.«

»Kakšne zemljevide? Mapo ste imeli, ki se v njej toliko spoznate kakor naš sultan v dolžnem pismu, ki si mi ga pred petimi leti podpisal. Tvoj oče

je bil trideset let na tem gruntu in dobro ve za mejo. Letos spomladi me je prosil za ta dva grma jelšja, ki si mi ju zdaj vzel. Falot!«

»Kaj, jaz falot?« Pa mu pritisne eno k ušesu. Tonč pa s palico po Vidovih rebrih. Prijela sta se in metala po vratah, dokler se nista prikotatila na cesto, ki pelje pod vratni.

Pa se pripelje mimo na kolesu neki gosposki človek. Stopi s kolesa in vpraša: »Kaj pa vidva? Kaj delata?«

»Za mejo gre, za mejo,« pravita oba.

»A tako. čakajta, vama bom jaz mejnike postavil.«

Človek prime palico pa jih nameče tistemu, ki je bil zgoraj, po hrbtu, da se je kar kadilo. Medtem sta se obrnila, da je prišel zgornji pod spodnjega. Gospod tudi drugega pošteno naseka. Potem vrže palico proč, skoči na kolo in se urno odpelje.

»Presneti škric, kako nama jih je nametal,« pravi Vido.

Tonč pa vzdihne: »Pošteno nama je mejnike postavil. Pa da bi jih samo tebi, ki si vsega kriv!«

»Eh, kaj bi se prerekala, Tonč! Pojdiva rajši v gorice, gotovo imaš še kaj v kleti. Ne, pojdiva danes v moje! Kruha imaš, klobas pa nama je ta nepridiprav zadosti naložil. Jutri ti odrežem cel ogon nazaj. Pojdiva torej, da podlijeva mejnike, da se bodo prej vlegli. As, kako me peče!«

»Prav se ti godi! Si boš vsaj zapomnil, kako se mejniki stavijo!«

NEKAJ VESELIH UGANK ZA PUST

V sobi sede: ded, oče in sin. Koliko jih je v sobi?

(Samo ded, kajti on je obenem tudi oče in sin.)

Zakaj se naš slavni pesnik France Prešeren nikoli ni peljal v aeroplanu?

(Zato, ker v dobi Prešerna (1800.—1849.) aeroplana še ni bilo.)

Kateri slavček ni slavček, a poje prav tako lepo kot slavček?

(Trboveljski slavček.)

Kateri Ciciban se je rodil 1932. leta?

(»Ciciban« našega največjega pesnika Otona Zupančiča.)

Slavko Holko

J U M B O
I N P A J A C I

Vilim Kunst

ZA TRI DINARJE ELEKTRIKE

ELEKTRIKA, MAGNET, PRENAŠA
PISAVO NA DALJAVO, ZVONI IN
PRENAŠA GLAS IZ KRAJA V KRAJ

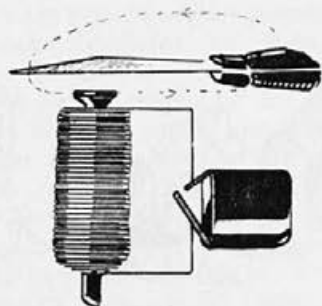
Elektromagnet

Ko so nam v šoli prvokrat pokazali magnet, so nam napravili silno veselje. Z zanimanjem smo opazovali, kako ta mala jeklena podkvice privlači drobne železne predmete in jih obdrži. Še večje je bilo veselje, ko so nam pokazali, kako se namagnetni nož. Z namagnetnim nožem smo vzdigovali igle, peresa in drobne žebličice. Toda — naše veselje se je kmalu spremenilo v žalost. Magnetizem na nožu je popustil, magnet, s katerim smo nože namagnetili, so shranili in mi smo ostali brez zabavne igračke. Trgovec magneti ni imel, da bi ga kupili, kako pa bi si ga lahko sami napravili, nismo vedeli.

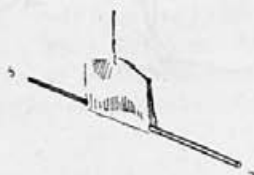

Vzemi navaden žebelj, ki naj bo tako debel, kot tvoj mali prst. Na žebelj navij 20 metrov izolirane bakrene žice, ki naj bo debela 0,8 mm. (Tako žico dobiš za mal denar pod imenom dinamo žica.) Ko si vso žico navil, spusti skozi njo tok iz tvoje baterije. Zgodil se bo čudež! Žebelj bo postal magnetičen. O tem se prepričaj, če mu približaš drobne železne predmete. Magnetičen pa ostane le toliko ča-

sa, kolikor skozi žico teče električen tok. Ker nastane tak magnet le pod vplivom elektrike, mu pravimo elektromagnet.

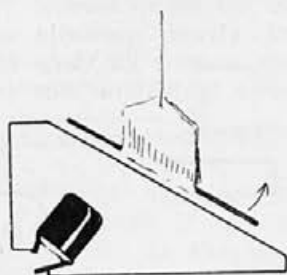
Potegni z nožem po elektromagnetu kakih dvajsetkrat. Nož bo postal trajno magnetičen. Ko magnetiš nož, moraš drgniti vedno v isto smer. Nož ostane magnetičen radi tega, ker je iz jekla. Če bi poskusil na isti način namagnetiti navaden žebelj, bi se prepričal, da se ne da trajno namagnetiti (mehko železo!).

Vzemi iglo pletilko in jo namagnetni slično kot si namagnetil nož. Da bo res dobro namagnetena, drgni polovico igle po enem koncu elektromagneta, drugo polovico pa po drugem. Ko si se prepričal, da je igla dovolj magnetična, jo s pomočjo papirja obesi na drobno nit in počakaj, da se umiri. Zgodil se bo drugi čudež. Igla se bo ustavila tako, da bo z enim koncem kazala proti severu, z drugim pa proti jugu. Napravil si torej iglo magnetnico.

Mirujoči magnetnici približaj elektromagnet. Magnetnica se bo zgenila. En njen konec se bo elektromagnetu ali približal ali pa se bo od njega odbil. Poskusi približati magnetnici drugi konec elektromagneta. Zapomni si, kdaj elektromagnet magnetnico privleče in kdaj jo odbije.

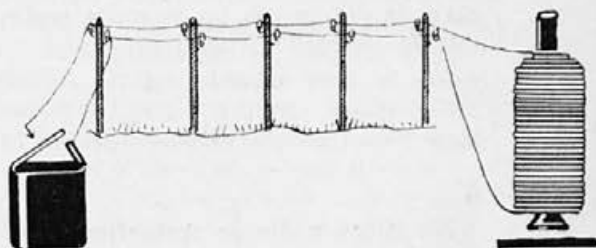
Tik mirujoče magnetnice napni bakreno žico in skozi njo spusti električni tok. Zgodil se bo tretji čudež, magnetnica se bo odklonila. Zapomni si, v katero smer se je magnetnica odklonila in obrni tok v žici s tem, da zamenjaš obe žici. Magnetnica se bo odklonila v nasprotno smer.

Zakaj se je v tem poskusu magnetnica odklonila, ko vendar v bližini ni magneta? Magneta res ni ali v bližini je žica, skozi katero teče tok! Vsekakor se je magnetnica zgenila radi toka. Če namreč tok prekineš, se magnetnica vrne v prvotni položaj. Magnetnica se je odklonila vsled tega, ker je radi elektrike krog žice nastala nevidna magnetna megla. Ta nevidna megla, ki ji pravimo magnetno polje, je vplivala na magnetnico, da se je morala odkloniti, kakor da smo ji približali magnet. No — saj je tudi krog navadnega magneta nevidna magnetna megla, ki deluje že na daljavo. Tudi tej megli pravimo magnetno polje. Magnet je tem močnejši, čim bolj je gosta magnetno polje (čim bolj je gosta nevidna magnetna megla).

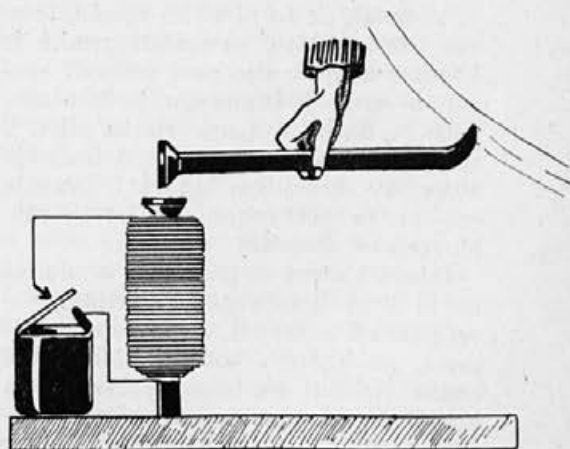
Misli si, da od tvoje baterije vodita dve žici do elektromagneta, ki je v Beogradu. Tik elektromagnetove glave naj se nahaja majhna železna ploščica. Ko ti doma skleneš tok, bo elektromagnet v Beogradu pritegnil že-

lezno ploščico in jo držal toliko časa, kolikor ti tok držiš sklenjen. Čim tok prekineš, elektromagnet popusti in ploščica odpade. Na ta način moremo iz kraja v kraj prenašati neke znake. Ker elektrika potuje silno hitro, so pričeli misliti, kako bi iz teh znakov sestavili črke, da bi se lahko sporazumevali.

Telegraf

Elektromagnet zabij v malo desko in ga poveži z baterijo, kakor kaže slika. Nad elektromagnetom drži dolg žebelj, ki naj ima konico obrnjeno navzgor. Glava tega žebelja naj bo tik glave elektromagneta. Če v taki pripravi skleneš tok, bo elektromagnet potegnil glavo žebelja navzdol, v istem hipu pa bo konica šinila navzgor. Če si sedaj misliš, da se nad konico premika ozek papirnat trak, more konica v njega vrezati črto. Črta bo tem daljša, čim dalje časa je magnet držal. Če si tok povezal le za hip, bo konica v papir, ki se premika, zarezala le piko. Prenesi v mislih to

pripravo v Beograd, baterijo pa za-
drži doma. Imeti bi moral seve dve
dolgi žici, ki bi spajali tvojo baterijo
s pripravo v Beogradu. Če bi ti doma
tok sklepal in prekinjal, bi konica v
Beogradu zarezovala v papir, kakor
dolgo je bil tok sklenjen ali preki-
njen. S tako pripravo moreš torej
na daljavo prenašati ali pisati črte in
pike. Iz črt in pik pa se more sestavi-
viti vsa abeceda. Poglej jo!

a . — b — . . . c — . . . d — . . . e . f
 g — . . . h i . . . j . — . . .
 k — . . . l . — . . . m — . . . n — . . . o
 — . . . p . — . . . r . — . . . s . . . t —
 u . . . v z —

Na sličen način so sestavljene tudi
številke in vsi potrebni znaki.

Čitaj!

— — — —
 — — — —
 — — — —

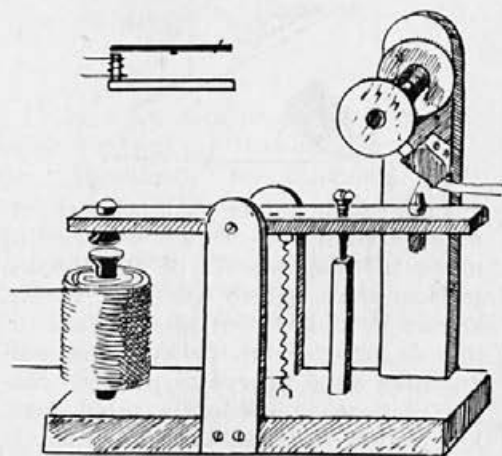
Priprava, ki sva jo spoznala, se
imenuje brzojavni aparat ali kratko
telegraf. Beseda je sestavljena iz dveh
delov. »Tele« pomeni: na daljavo,
»graf« pa: pisati. To je torej pripra-
va, ki na daljavo piše. Piše pa seve
samo črte ali pike. Iz črt in pik pa
je sestavljena abeceda.

Brzojavni aparat je pred sto leti
izumil učenjak Morze. Po poklicu je
bil slikar, vendar se je mnogo ukvar-
jal z elektriko. Ko so takrat izumili
prvi elektromagnet, si ga je napravil
in se pričel z njim igrati. Kmalu pa
je spoznal, da to ni samo igrača, tem-
več da zamore prenašati znake iz
kraja v kraj. On je prvi sestavil apa-
rat, s pomočjo katerega je bilo mogo-
če na daljavo pisati črte in pike. V
spomin na njega se aparat imenuje
Morzejev brzojavni aparat, abeceda
pa, ki je sestavljena iz črt in pik,
Morzejeva abeceda.

Danes skoraj ni poštnega urada, ki
ne bi imel brzojavnega aparata. Vsi
večji kraji v državi so povezani z ži-
cami, po katerih potujejo Morzejevi
znaki. Na isti način so večja mesta
v naši državi povezana z večjimi me-
sti ostalih evropskih držav. Velika

mesta Evrope pa so s posebno moč-
nimi kablji, ki so položeni na dno
morja, povezana z velikimi mesti
ostalih kontinentov, tako da smemo
reči, da je ves svet povezan s pomočjo
Morzejevega brzojavnega aparata.

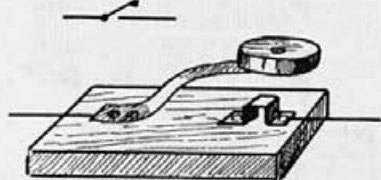
Uporaben brzojavni aparat si mo-
reš zgraditi sam. V leseno podlago
zabij elektromagnet. Nad tem je le-
sen vzvod, v katerega je na levem
koncu pritrjen košček železa žeblje-
va glava), na desnem koncu pa je v
vzvod vtaknjen majhen svinčnik. Le-
seni vzvod se more vrteti v dveh no-
silcih, ki sta lahko lesena. Vzvod se
na desni strani naslanja na lesen
podstavek, kamor ga vleče vzmet, ki
jo napraviš iz jeklene žice (strune).

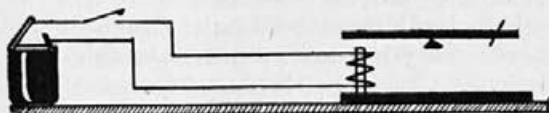
Z vijakom, ki je pritrjen v vzvod,
moreš vzvod naravnati, da se železna
kotva magnetu bolj ali manj pribli-
ža. Na desni strani je treba pritrditi
še pripravo, ki nosi papirnat trak.
Tak trak dobiš v trgovini. Rabijo ga
na pust pri plesu. Trak navij na tu-
ljava od sukanca in ga napelji na
mizico, na katero bo pritiskal svinč-
nik. Če si količkaj spreten, boš apa-
rat pripravil do tega, da bo pisal —
seve boš moral trak sam vleči. Pri
pravem brzojavnem aparatu je nam-
reč priprava, ki sama premika trak.

Da ti ne bo treba toka sklepati in
prekinjati z rokami, si iz lesa in plo-

čevine napravi »ključ«, kakor ga vidiš na sliki. Naslednja slika kaže, kako je treba povezati brzovjavni aparat, baterijo in ključ.

Če bi vsaj tak aparat imel pred 300 ali 500 leti, ko so novice in povelja prenašali brzi sli, bi te ljudje častili kakor Boga — ali pa bi te zažgali na grmadi — češ, da si čarovnik.

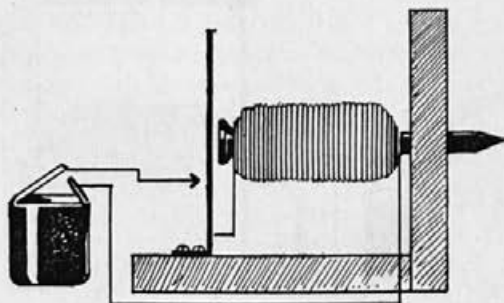

Poleg opisanega brzovjavnega aparata, ki more pisati le črte in pike, imajo večje pošte še aparate, ki pišejo, oziroma tiskajo črke. To so bolj sestavljeni aparati, ki pa imajo tudi elektromagnet kot glavni sestavni del. Ker se s takimi aparati pisava silno hitro prenese iz kraja v kraj, jim pravimo: brzovjavni aparati.

Če hočeš komu brzovjaviti, pojdi na pošto in prosi, naj ti dajo brzovjavni blanket. To je papir, na katerega boš napisal brzovjavko. Na ta papir napiši najprej naslov onega, ki mu brzovjaviš. Nato napiši besede, ki mu jih hočeš javiti. Ker boš moral za vsako besedo plačati, moraš biti kratek. Izogibaj se vseh nepotrebnih besed. Tudi pik, vejic in drugih znakov se ogiblji. Za vsak tak znak se mora namreč plačati kakor za celo besedo. Pod črto napiši še svoj naslov. Ko je brzovjavka napisana, jo oddaj. Čim bo plačana, bo uradnik stopil k brzovjavnemu aparatu in odtipkal tvoje besede v brzovjavni aparat. Na pošti v drugem mestu bodo črte in pike spremenili zopet v črke in besede, napisali to na papir in takoj odnesli onemu, ki si mu brzovjavil.

Električni zvonec

Dve enako veliki deski zbij tako, da nastane pravi kot. V navpično desko zabij elektromagnet, na vodoravno pa pritrdi $\frac{1}{2}$ cm širok kos železne pločvine in ga upogni tako, da bo v sredini blizu elektromagneta. S pomočjo bakrene žice poveži elektromagnet z baterijo, kakor kaže slika. Ena od žic vodi v elektromagnet. Žica, ki prihaja iz elektromagneta, je spojena s pločvino. Druga odvodna žica ni zaenkrat pritrjena nikamor. Primi jo in se z njo dotakni železne pločvine.

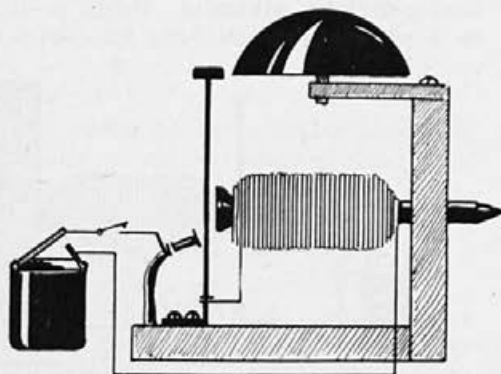

(Tam, kjer je na sliki puščica.) Opazil boš zanimiv pojav. Pločvina bo začela trepetati, pri tem se bo slišalo brnenje. Z žarnico, ki jo kjerkoli spojiš v dosedanji krog, se moreš prepričati, da se tok stalno sklepa in prekinja. Ko se namreč z žico dotakneš pločvine, šine skozi elektromagnet tok, vsled tega žebelj pločvino pritegne. Takrat pa se tok prekine (ker se pločvina odmakne od žice, ki jo drži), pa magnet pločvino spusti in ta se nasloni zopet na žico in s tem tok sklene. To se ponavlja silno hitro. Opazuj natančno, kdaj elektromagnet pritegne in kdaj zopet popusti. Če žico, ki jo sedaj držiš v roki, na neki način pritrdiš, bo priprava sama od sebe brnela in sklepala in prekinjala tok. Mimogrede si zapomni, da se ta priprava imenuje Wagnerjevo kladivce. Pravimo ji tudi prekinjevalec toka.

Od te priprave do električnega zvonca je en sam korak. Misli si, da je na vrhu pločvine pritrjeno malo

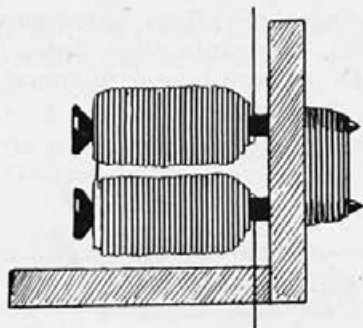
kladivce, v njegovi bližini pa da se nahaja zvonec. Kadar koli bo elektromagnet pločevino pritegnil, bo kladivce udarilo po zvoncu. Ker pa elektromagnet stalno privlačuje in popušča, bo kladivce venomer udarjalo po zvoncu, ki bo glasno zvonil.

Kaj je treba v do sedaj opisani pripravi spremeniti, da nastane električni zvonec, kaže slika. Žica, ki si jo prej držal z roko, je pritrjena na upognjen žebelj, ki se dotika železne pločevine.

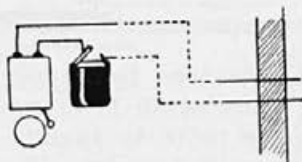
Na vrhu pločevine je pritrjeno kovinasto kladivce. (Kladivce napraviš takole: V luknjo, ki si jo v ilovico napravil s svinčnikom, postavi očišče-no pločevino in jo zalij s svincom, ki si ga raztopil v stari žlici.) Zvonec je pritrjen na malo deščico, ki pa je spet pritrjena na navpični deski. Tak električni zvonec deluje prav dobro in ga ni težko napraviti. Kadar zvonil, preskakuje med žebeljem in pločevino svetla električna iskra, ki vsled svoje vročine kvari žebelj in pločevino. Radi tega je treba oboje večkrat očistiti.

Če hočeš napraviti prav močen električni zvonec, napravi dvojni elektromagnet. Pri navijanju dvojnega elektromagneta je treba paziti, da naviješ vsak del na svojo stran. Gornji žebelj v sliki je navit na desno, spodnji pa na levo. Na vsakem je 15 metrov 0,8 mm debele žice. Vse ostalo pri tem zvoncu je enako kakor pri prej opisanim.

Električni zvonec uporabljamo v najrazličnejše svrhe. Naj v naslednjih poglavjih omenim le nekaj najvažnejših.

Največkrat napeljemo električni zvonec tako, da nas more kdo izza zaklenjenih vrat poklicati. Kako je treba napeljati tak zvonec, kaže slika.

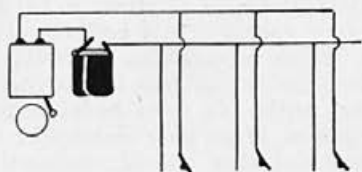
Zvonec obesimo navadno v vežo ali v sobo nad vrata. Blizu njega obesimo tudi baterijo. Žici, ki vodita od zvonca oziroma od baterije, napeljemo do vežnih vrat in skozi podboje ven. Če ti dve žici spojiš, bo zvonec pričel zvoniti. Da ni treba žic stikati z roko, jih napeljemo v poseben gumb, na katerega je treba le pritisniti. Tak »električni« gumb si gotovo že videl. Za mal denar ga moreš kupiti. Enostavnega pa si lahko napraviš sam.

ZDRAVNIK

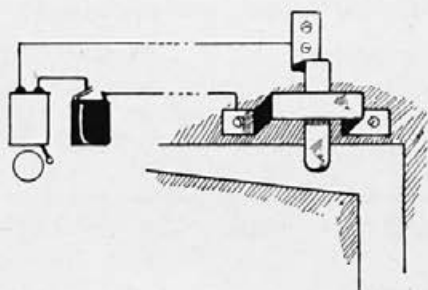
Če hočeš en sam zvonec povezati z več gumbi, moraš spojiti tako, kakor kaže slika. Tak način je potreben takrat, kadar je treba, da se en sam zvonec oglasi, če spojimo žice na različnih mestih. V hotelih ali v bolnišnicah se v vsaki sobi nahaja električni gumb, vsi pa so spojeni z enim

samim zvoncem. Da pa vemo, iz katere sobe so zvonili, imamo neke pri-

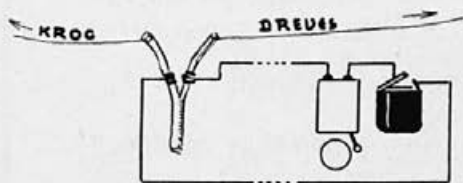

prave, v katerih je vse polno elektromagnetov. Take priprave s številko pokažejo, v kateri sobi je zvonilo.

Pes čuva hišo. Še bolj zanesljivo jo čuva elektrika. Ona straži pri vseh vratih in na oknih. Čim bi kdo vrata ali okno le odprl, bo električni zvonec pričel zvoniti in nas bo opozoril, da smo dobili nezaželen obisk. Nad vsa vrata in okna je treba pritrčiti priprave, ki tok sklenejo, če se vrata ali okna odpro. Slika kaže tako pripravo.

Tudi njo si moreš napraviti sam. Napravljena je iz cinkove ali pocinkane pločevine in ima dva dela. Najprej je treba na podboje pritrčiti premični del (navpični), nato pa še ne-

premični del. Pritrjeno mora biti tako, da se, kadar so vrata odprta, oba dela dotikata. Ko vrata zapremo, se pomični del odmakne in tok je prekinjen. Električni zvonec obesimo v

spalnico in ga spojimo z vsemi vrati in okni tako, kakor smo spojili v sliki.

Če se bojiš, da ti kdo ponoči pokrade jabolka ali hruške, zastraži drevesa z elektriko. Krog drevesa, ki ga hočeš zastražiti, napni s pomočjo količev ali ostalih dreves črno nit. Nit naj bo napeta v višini kolen, da jo bo tat, ko bo prišel, nehote pretrgal. Vzemi nato svinčniku podobno palico in jo razcepljeno do polovice naveži na napeto nit. Na vsako rogovilo precepa navij bakreno žico, ki vodi do zvonca in baterije, ki sta v spalnici. Ko pride tat, bo pretrgal nit. Precepljena palica se bo zaprla, žici se bosta dotaknili, tok bo sklenjen in zvonec se bo oglasil.

Če imaš električni zvonec, moreš iz vsake večje ure napraviti budilko. Eno žico pritrči na kovinasto ogrodje ure. Drugo pa nastavi tako, da se jo bo mali kazalec na svoji poti dotaknil. V tistem hipu bo tok povezan in zvonec te bo zbudil.

V velikih tovarnah, v skladiščih in drugih podjetjih imajo priprave, ki same javijo, če izbruhne požar. Priprava je sestavljena takole: V cevi, ki je razširjena v kroglico (kakor pri termometru), se nahaja živo srebro. Skozi cev je napeljana žica, ki pa je v cevi prekinjena. Če se kaj vname, se temperatura poveča. Radi tega se živo srebro razteza in gre po cevi navzgor. Ko pride do prekinjene žice, jo spoji in električni zvonec, ki je v pisarni, pričel zvoniti. Neka druga priprava, ki deluje tudi s pomočjo elektrike, pa pove, kje je pričelo goreti.

Električni zvonec je neobhodno potreben sestavni del telefona. Razen tega ga uporabljamo še v nešteto drugih primerih. Majhen je in enostaven, ali opravlja važne posle vestno in zanesljivo.

ODGOVORI NA VPOSLANA VPRAŠANJA

Iz pisem, ki jih dobivamo, je razvidno, da se mnogo čitalcev »Našega roda« marljivo ukvarja s poskusi, ki so opisani v članku: »Za tri dinarje elektrike«. Ker nekatera vprašanja presegajo okvir razprave, smo tem čitalcem odgovorili v pismu. Na nekatera splošna vprašanja pa odgovarjamo danes.

Vprašanja:

1. Kako velik mora biti element, da bo imel 6 voltov? Koliko starih baterij je potrebnih za tak element, koliko cinka, salmiaka itd.?
2. Kako velik mora biti akumulator, da bo imel 6 voltov in kako velik, da bo imel 12 voltov?

Odgovori:

1. Element, kakršen je opisan v »Našem rodu«, ima napetost 1 volt. (Če je čisto nov in dobro sestavljen, $1\frac{1}{2}$ volta.) Če bi napravil element, ki bi bil dvakrat tolik kakor omenjeni, bi tudi ta element imel napetost 1 volt. Da, če bi napravil element, ki bi bil velik ko sod,

bi tudi ta imel napetost 1 volt. To pomeni, da velikost elementa ne vpliva na njegovo napetost, oziroma na napetost elektrike v njem. Nekaj pa se vendar spremeni pri velikem elementu. Velik element se elektriki manj upira, pa je radi tega jakost (amperi) toka večja. Če torej hočeš napraviti pripravo, ki bo dala elektriko z napetostjo 6 voltov, moraš napraviti štiri elemente in jih povezati v baterijo, kakor je opisano na strani 106 »Našega roda«.

2. Akumulatorja ne smemo zamenjati z elementom, ki smo ga spoznali. Akumulator je sicer na zunaj podoben elementu, njegovo delovanje pa je drugačno. Predvsem je treba vedeti, da moram akumulator prej z elektriko napolniti, potem mi še le da elektriko. Tistim, ki so se za to zanimali, smo odgovorili pismeno.

Da boste čimprej prejeli odgovore, pošiljajte vprašanja na naslov: Kunst Vilim, učitelj, Črnomelj. Tja lahko pišete tudi o tem, kako so se Vam poskusi posrečili. Za odgovor priložite znakno.

SE NADALJUJE

Miška Hunčič

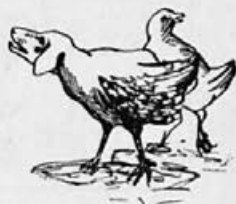
SLADKOSNEDNA MIŠKA

*Miška sladkosnedna
v shrambo se splazila je,
v vsak kotiček, v vsako luknjo
gobček svoj vteknila je.*

*Na polici je nazadnje
našla sira velik kos
in še vanj vteknila hitro
vohajoč svoj drobn nos.*

*»Tale sirček,« je dejala,
»tale sirček bo pa moj!«
Muc tedaj jo je zasačil:
»Hej, tatica grda, stoj!«*

*Kaj se potlej je zgodilo,
uganili ste sami:
ham! je reklo. Zdaj tatice
miške več na svetu ni.*

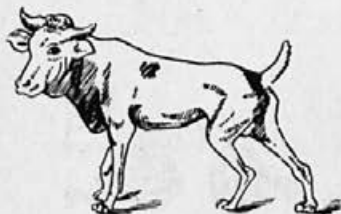
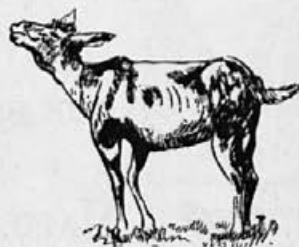
Spesnil Ivan Dodič

P U S T

Illustriral France Sodoc

MIŠKA CVILI — ME-KE-KE,
 MAČKA MIJAVKA — BE-BE-BE,
 KRĀVA MUKA — MJAV-MRJAV,
 PIŠKA ČIVKA — HAV-HOV-HAV,
 KONJIČ HRZA — CI-CI-CI,
 KOZA BLEJI — IA-I,
 PSICEK LAJA — MU-MU-MU,
 PETELINČEK POJE — RU-RU-RU.

LOVEC POČI:

MAČKO, MIŠKO,
 KRAVO, PIŠKO,
 KONJA, OSLA,
 KOZO, PSICKA,
 PETELINA,
 DA JIH SPEČE
 KUCHARICA MINA.

Vlado Gal

TRIJE PETELINČKI

TRIJE PETELINČKI POJEJO: KI, KI, KI!
 PRIDE VOLK IZ GOZDA, ENEGA VEČ NI.

DVA PETELINČKA POJETA: KI, KI!
 PRIDE ZVITOREPKA, DRUGEGA VEČ NI.

ZADNJI PETELINČEK POJE: KI-I-I!
 PRIDE GOSPODINJA, ZADNJIČ ZAKRIČI.

NOETOVA BARKA

Po filmu Disneya

Ilustriral Oton Gaspari

6

KO JE BILA GOTOVA, JE ZATROBIL V

 : „HALO, JE PRIPRAVLJENA! PRINESITE V

 SLADKO IN IN ZRELO IN SUHO

KOMAJ JE „TRARA“ , ŽE SO PRIŠLE

VELIKANKE NA . LEGLE SO ČEZ IN VLEKLE

 IN VELIKE HRANE NA KROV. OB

 PA SO SE POSTAVILI V . OPICE SO

PRINESLE IN GA NA BODICE .

POTEM SO REKLE: „HI!“ SO STEKLI

PO SKOZI VHOD V . TAKO SO ZNO-
 SILI V BARKO IN IN IN , IN
 TER . NAZADNJE SE JE ŠE PRIZIBAL S
 MEDU MED .

„POGLEJTE, !“ JE VZKLIKNIL .

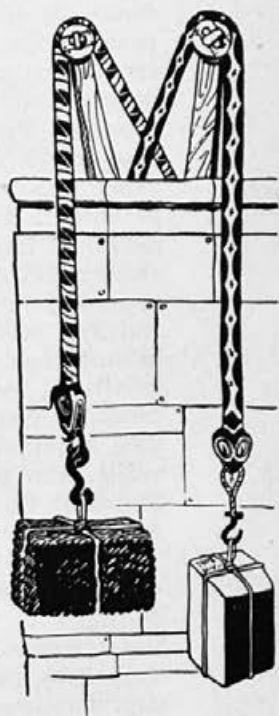
„KANGLO MI PRINAŠA MED !“

„NAK!“ JE ODGOVORIL . „TA KANGLA

 BO ZAME.   SO ME PREVEČ ,

KO SEM GA IZ JEMALI!“

 NI REKEL NIČ, LE JE GLEDAL.

Leopold Paljk

LISTNE UŠICE

Kdo izmed vas jih ne pozna? Prepričan sem, da vsakdo, saj so listne ušice znane zajedavke na sadnem drevju in drugih rastlinah. Lahko rečemo, da ima skoraj vsaka rastlina posebne listne ušice. Na češnjah žive črne listne ušice, na jablanah zelene, na hruškah rjave, na ribezlju pa celo rumene. Vse listne ušice se neznansko naglo množe. Ena sama listna ušica ima na leto več sto milijonov potomcev. Škodujejo pa nam na ta način, da izsesavajo s svojimi kljunastimi rilčki rastlinske sokove ter tako odvzemajo rastlinam hranilne snovi. Najrajši se nasele na mladem listju in mladiceh. Napadeni listi se začno kriviti in zvijati ter sušiti in predčasno odpadati. Pa tudi vršički in mladice zaostanejo v rasti ter se začno sušiti. Ako pa odpadejo listi, odpade tudi sad. Vsako leto nam razne listne ušice uničijo mnogo sadja.

Gotovo se tudi že opazili, da so navadno tudi mravlje, kjer so listne ušice. Ušice so namreč mravljam »molzne kravice«. Listne ušice izločajo iz dveh cevčic na zgornjem delu zadka neprebavljive snovi, ki sestojeta po večini iz sladkorja. Ta sladki sok pa posebno prija sladkosnednim mravljam. Včasih se nabere na listih sladke tekočine, tako zvane *medene rose*, toliko, da se listi kar svetijo in padajo sladke kapljice z listov na tla. Na medeni rosi se pa tudi naseli neka glivica, ki povzroča, da se listje prevleče s temno črno skorjo in se nam zdi, kot bi bilo potreseno s sajami.

Kako zatiramo listne ušice?

Le oglejte si zdaj pozimi tiste mladike, ki so bile poleti močno napadene od listnih ušic! Kaj opazite? Mladike so posute s črnimi, kot smodnik drobnimi jajčeci. Ako brizgamo sadno drevje pozimi z 10 % arborinom, uni-

čimo tudi zimska jajčeca listnih ušic. Še važnejše pa je spomladansko zatiranje listnih ušic. Seveda jih moramo začeti uničevati, čim se pojavijo prvi rodovi. Kakor hitro zapazimo na listih prve ušice, obrizgamo drevje z raztopino tobakovega izvlečka in mazavega mila. Škropivo pripravimo tako: v 50 l vode raztopimo 1 in pol do 2 kg tobakovega izvlečka, v drugi 50 l vode pa 1 do 2 kg mazavega mila, ki smo ga prej raztopili v nekaj litrih vroče vode. Nato zlijemo obe raztopini skupaj in dobro premešamo. Pri nizkem drevju in vrtnicah pomakamo ušive mladice v tekočino, visokodebelnato drevje obrizgamo.

Mnogo listnih ušic uničijo razni najezdniki, polonice, tenčičarice, trepetavke in druge manjše žuželke.

Polonice. Prepričan sem, da vsi poznate pisane hroščke, ki letajo od zgodnje spomladi do pozne jeseni po vrtnih rastlinah in sadnem drevju. V jeseni prifrče polonice kaj rade tudi v naša stanovanja, da bi tu prezimile. Med njimi je najnavadnejša *sedmopikčasta polonica*, ki ima rumenordeče pokrovke in sedem črnih pik. Nekoliko manjša od nje je *dvopikčasta polonica*. Vse polonice so silno koristne, ker love in uničujejo listne ušice. Še požrešnejše nego polonice so pa njih ličinke, ki pokončajo ogromne množine listnih ušic. Opazovali so polonico, ki je požrla na dan 15 listnih ušic, njena ličinka pa celo 300. Da ima izlegla ličinka takoj dovolj hrane na razpolago, polaga samica drobna rumena jajčeca na spodnjo stran lista blizu ušivih mladik.

Ko ličinke dorastejo, se zabubijo in vise z glavo navzdol po listnih robovih. Včasih jih najdemo polno na ušvih jabolčnih listih. Ako se bube dotaknemo, se začne pregibati. Pred zimo si poiščejo polonice kotičke med lubjem ali prilete celo v stanovanja.

Se hujši sovražnik listnih ušic je *tenčićarica*, ki spada k mrežokrilcem. Ima štiri prozorna mrežasta krila in dvoje velikih, kot zlato se svetečih oči. Tenčićarice prilete pogosto v jeseni skozi okno v sobo ter se zaletajo v svetilko kot večje. Pozimi jih veliko najdemo na podstrešjih, kjer prezimujejo v skritih kotičkih. Tenčićarica obeša na dolgih pecljih viseča jajčeca na spodnjo stran drevesnih listov. Požrešne ličinke so zelo koristne, ker uničujejo listne ušice.

Največ listnih ušic pa pokončajo ličinke *trepetavke*. Pri nas živi več vrst teh koristnih žuželk. Podobne so osam. Na zadku imajo rumene ali bele lise. Pogosto jih vidimo, kako

»vise« nad cvetjem in brneče trepetajo s krili. Od tod tudi ime trepetavka. Najrajši obletavajo ušive liste in mladike. Nanje tudi odlagajo drobna rumena jajčeca, iz katerih se izležejo rumenkaste ali zelenkaste breznoge, črvom podobne ličinke, ki se premikajo na ta način, da krčijo in iztezajo telo. Ko se prikobacajo do listnih ušic, jih z močnimi čeljustmi zgrabijo in izsesajo. Zelo so požrešne.

Opazovali so ličinko, ki je požrla v času svojega razvoja do 900 listnih ušic. Ličinke ene same trepetavke uničijo do 30.000 ušic. Ličinko trepetavke boste gotovo našli poleti na spodnji strani lista ušivega ribezlja. Na grozdjiču ali ribezlju se kaj rada pojavi tako zvana *rumena grozdjičeva listna ušica*, ki povzroča, da list nabrekne kot bi bil bradavičast. Odrasla ličinka se nato zabubi in visi z glavo navzdol na spodnji strani lista. že čez en ali dva tedna zapusti bubo nova mlada trepetavka.

Vida Taufer

S E J E M

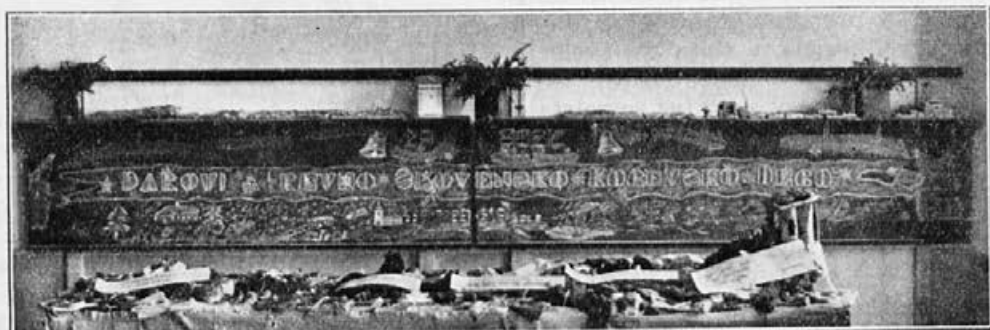
*Spet so se sejmarji zbrali,
kot plesalci na plesišču.
Z bučnim krikom po sejmišču,
vsaka stojnica se hvali.*

*Kmetje semkaj so prignali
ovce, krave in telice.
Masla zbrale so kmetice.
Mnogo bodo spet prodali.*

*Bližnji, daljni kupovalci,
danes semkaj so dospeli.
Radi bi živino vzeli.
Vmes se gnetejo gledalci.*

DROBNE ZANIMIVOSTI

ZA BOŽIČ SO SE DOTAKNILA slovenska mlada srca drug drugega. Mesta in trgi in vasi so podala roke zapuščenim našim obmejnim krajem in jim prinesla novo vero. Vero, da niso pozabljeni, vero, da imajo v osrčju domovine brate in sestre, ki ne bodo odslej več pozabili nanje.

Mladina v mestih in trgih in vaseh je med seboj tekmovala v zbiranju darov za revne bratce in sestrice tam ob kočevskih gozdovih, haloških gričih in koroških planinah. Nabirala je darove, oddajala del svojih lastnih darov, da bo tudi ubogim lepo in toplo pri srcu, ko zazvone božični zvonovi, oznanjujoč rojstvo največjega boritelja za mir, za bratstvo in ljubezen.

Na eni ljubljanski šoli so celo pripravili razstavo pripravljenih daril za obmejne kraje. Ne iz bahavosti, ampak zato; da vidijo starši in drugi obiskovalci razstave, kaj se da napraviti iz napol zavrženih oblek in malih prispevkov. In pa tudi zato, da se spozna moč in sila združenega dela in truda. Naša slika nam kaže posnetek razstave na »grabenski« šoli v Ljubljani, kjer se je mladina in učiteljstvo s posebno vnemo lotilo dela za olajšanje gorja najpotrebnejših ob naših mejah. Nad vsakim darilom, iz vsakega

kotička te razstave diha ljubezen do sobrata.

Lepo je dajati in toplo je človeku pri srcu, če more pomagati. A nič manj toplo ni pri srcu malemu revežu, ko sreča ljubezen in dobroto. Rad bi povedal, kako mu srček bije same hvaležnosti.

Pa se mali obdarovanec odloči, da izlije v pismo vse to, kar mu srček govori in kar bi le težko povedal z besedo. Ta pisma polna hvaležnosti so bila najlepše darilo darovalcem. In zgodilo se je celo, da je neki koroški

otrok preprosil svojo učiteljico, da ga vzame s seboj v Ljubljano. Rad bi spoznal svoje darovalce, rad bi sam na lastne oči videl, kako izgledajo sestrice, ki so tako dobre. Saj morajo biti angelom podobne. In je učiteljica zares vzela deklico s seboj. Oblekla jo je v darovano obleko od vrha do tal in se z njo pripeljala v Ljubljano naravnost v šolo, ki je nabrala darove. In tam je stopilo dekletce pred svoje tovarišice. Ne, niso podobne angelom, take so kot vsi drugi ljudje. Le iz očk jim sije nekaj tako lepega in tako toplega, da pozabi dekletce na vse besede hvaležnosti, na vse, kar se je namenilo povedati. Kaj naj reče, kako naj pove, da je presrečna ob toliki ljubezni in dobroti. In nehote, kar sama od sebe se ji izvije iz drobnih prsi pesem: »Moje srce je žalostno...« Malokatero oko je ostalo suho po tej govorici srca.

In marsikdo si je obljubil, da se bo letos še bolj potrudil olajšati gorje sobratom tam ob naših mejah. V vsako obmejno vas, v vsako revno hišo naših oddaljenih bratov mora priti pozdrav srečnejših ljudi. Kakor so v minulem božiču videli nekateri kraji

L. Trčkova:

Božično drevesce

prvič v življenju božičnico, tako mora prihodnji božič zažareti ob naših mejah vsepovsod božično drevesce, polno naše ljubezni in našega bratstva. Ta drevesca bodo razsvetlila temo in nam vsem obžarila novo vero in novo upanje v boljše čase. Ob teh drevescih se homo našli vsi bratje in sestre, revni kakor bogati.

BODITE PREVIDNI PRI DRSANJU! — Že ob prvih mrzlih dnevih prinaša časopisje žalostna poročila o nesrečah, ki se zgodijo pri drsanju na zmrzlih vodah. Večinoma so to otroci, ki so zelo predrzni in se drsajo na še tenkih zledenelih ploščah. Pod njihovo težo se led vdre in ker navadno ni nikogar v bližini, lahko otrok utone. Zato je najvažnejše pri drsanju, da se spustite le na ledeno ploščo, pri kateri ste gotovi, da je led vsaj 10 cm debel. Poleg tega pa se drsajte po mestih, ki so vidna. Kljub vsej varnosti in trdnosti ledu pa naj pozna vsak

drsalec pravila, kako se bo zadržal v primeru nesreče sam kot ponesrečenec ali kot reševalec. Ako nam počijo pod nogami, tedaj ne brodimoz nogami po vodi. Z vsakim močnim gibanjem, cepetanjem in podobnim ravnanjem povzročimo, da se led okrog nas še bolj krši in se luknja še poveča. Zato naj bodo noge čim mirnejše in se poizkušajmo obdržati s stegnjenimi, razširjenimi rokami na površini ledene plošče in pri tem seveda glasno kličemo na pomoč. Naš reševalec pa se bo previdno in počasi približal odprtini. Najbolje je, če si dobi v bližini lestev, desko ali dolgo palico, kar vzame s seboj. Pri tem si išče v bližini kraja, kjer je ponesrečenec, čim bolj trden in debel led in od tam pomoli ponesrečencu palico ali kar ima pri roki. Tega se ponesrečenec opri-me in reševalec ga izvleče iz vode.

MOTOVILEC UPORABIMO ZELO radi pozimi kot ceneno, a vendar okusno, svežo solato. Nujno pa je, da ga sejemo dvakrat na leto, in sicer med julijem in avgustom ter med septembrom in oktobrom. Navadno nam uspe setev na požeti gredi, ki je bila plitvo prekopana. Motovilec posejemo lahko v vrstah ali po vsej gredi na široko. Ni potrebno, da potisnemo seme globoko v zemljo. Motovilec je zelo utrjena solata proti zimi in ga lahko vso zimo režemo. Pri zelo hudem mrazu ga pokrijemo s smrečjem tako, da pride do motovilca dovolj zraka.

KAKO ODSTRANIMO ČRVIČKE iz cvetličnih lončkov? — Posebno pozimi negujemo s še večjo pozornostjo naše cvetice, ki jih imamo nameščene v posebnih lončkih. Mnogokrat pa zapazimo, da so v zemlji kakega cvetličnega lončka črvički, ki pa ne prilezejo radi na površje. Zato zvabimo na površino zemlje vse črvičke na ta način, da prilivamo bolni rastlini večkrat toplega črnega čaja, ki ne sme biti prevroč. Ko prilezejo črvički na vrh, jih lahko uničimo.

MLADINA PIŠE

O POLŽU HITRONOŽCU IN O JARI kači. — V predmestju je živel polžek Hitronožec. Imeli so ga za tepčka, a bil je premeten in zvit. Zato se poslovi od doma in jo mahne po širnem svetu.

Ko pride že daleč, zagleda nekakšne kolobarje in na njih podolgovate hiše. Vse v lepem redu. Hitro se zakadi na prvi kolobar, od tam pa na streho hiše. Kar nekaj zavriska in »ph, ph« se začne pomikati cela vrsta naprej. Šlo je čedalje hitreje, da je Hitronožcu kar sapo jemalo. Brž mu je padlo v možgane, da mora biti to sama Jara kača, ki ga tako bliskovito naglo nese pogubi nasproti.

Na nekem ovinku ga je odneslo s strehe in »štrbunk« je že sedel na nekakih bodicah. Bile so brke velikana orjaka, ki je bil razsrjen, ko ga je polž zbudil iz sladkega sna in od jeze bi ga kmalu strl. A hitro sta se sprijaznila in polžek je razposajeno sedel na velikanoovo ramo. Skupaj sta jo ucvrla po svetu. Hitro sta koračila in dospela do morja.

Velikan si je posadil polža na kuštrave lase in se zagnal v veliko lužo. Plaval je silno, da je morje pobesnelo in velikanški valovi so metali male in velike ladje kot naprstnike sem ter tja. Mornarji so

se strahoma križali in prosili sv. Miklavža za pomoči.

Na drugi strani velike luže sta zagledala mitnico z napisom: »Vhod v hruškovo deželo«.

Samozavestno vkoraka velikan. Tej deželi je gospodoval krut zmaj. Požrl je ljudem presladke hruške in vse pridelke ter se najraje valjal v žitu. Polžek, ki je še vedno lepel s svojo slino na orjakovi glavi, sklene z velikanom odrešiti deželo tirana. Ta skoplje veliko jamo — vanjo natrese hrušk. Notri pa skrje zanjko in jo priveže z mogočno vrvo na najmočnejša drevesa. Zmaj zavoha hruške in se brž zažene nanje. Ko je v najhujšem ognju požrešnosti, se zamota v zanjko. Zmaj divja, ruje drevesa in nazadnje žalostno pogine.

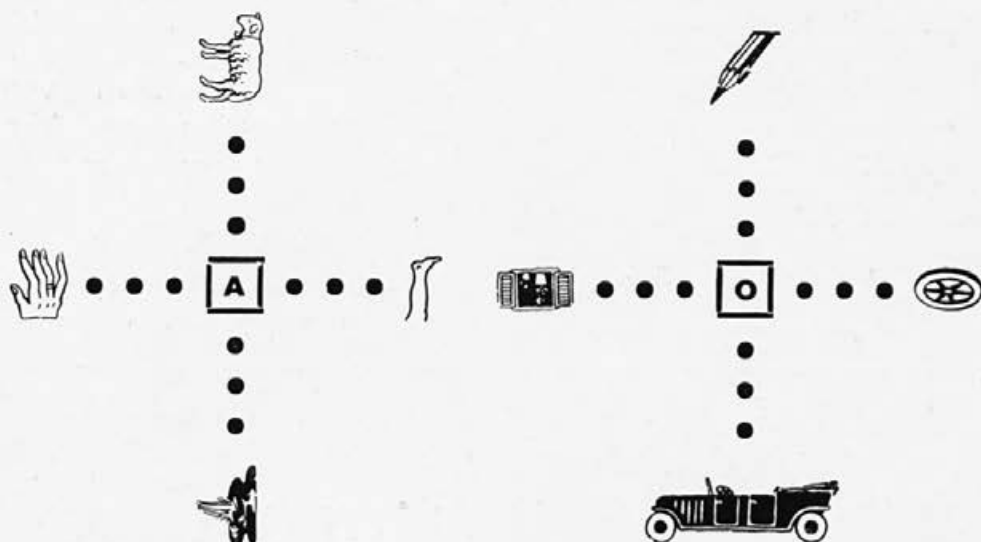
Od velikega veselja naredi velikan ogromno potico za ljudi te dežele. Pekla se je tri mesece, hladila pa dva. Vsak dobi svoj delež in tudi kralj ni prikrajsan. Navdušen nad toliko dobrino imenuje Hitronožca za prvega ministra hruškove dežele. Velikan pa je šel po svetu iskat one Jare kače, ki je nosila polža, pa je še do danes ni našel.

Napisal in ilustriral:

Ivo Dušan Repovš,
uč. III. razr. deške drž. vadnice
v Ljubljani

KROŽNA UGANKA ZA CICIBANČKA

Vstavi v pike pomen slik.

KRIŽNI MOZAIK

STANE TURK, METLIKA

1	20	28	29	T		30	31	32	33
3	P	O	7		39	4	a	n	o
5	E	L		17	40	6	e	v	
7	T		18	o	t	41	8	a	
	D		19	e	v	20	42	s	t
		21	e	t			22	e	
34		23	e	d		24	e	n	38
		35						10	a
11		36	e	d			12	s	r
13			37			14	h	a	n
15						16	o	d	t

Besede pomenijo:

Vodoravno: 1. obrtnik, 2. čoln, 3. mamilo, 4. del človeškega telesa, 5. poslanec, 6. podredni veznik (vzročni), 7. črka, ki sledi »k«, 8. predlog; veže s 4. in 5. skl., 9. črka »s«, 10. ploskovna mera, 11. glavno mesto Italije, 12. vso (hrvaško), 13. poziv (samostalnik glagola apelirati), 14. ptica, 15. oblika glagola saditi, 16. oblika glagola podreti, 17. priredni veznik (vezalni), 18. poplava, 19. nasprotno od grd, 20. rabimo pri obleki, 21. oblika glagola žeti, 22. nedoločni zaimek, 23. član družine, 24. ni marljiv, 25. oblika glagola romati, 26. član družine.

Navpično: 1. stanuje blizu nas, 27. avtomobilska znamka, 28. nasprotno od gor, 29. vzklik, 30. ploskovna mera, 31. močan, 32. konec vsakdanje

nje molitve, 33. mera za presojanje zlatnine, 34. predsednik združenja vojnih dobrovoljcev (začetna črka je »J«), 35. sladkor v prahu, 36. čebelni produkt, 37. li, 14. vo, 12. jeza, 10. izumrl narod, 38. posestvo, 39. število, 40. drzna tatvina, 41. moško krstno ime, 42. sanje, 17. vojno orožje, 18. moško krstno ime, 19. oblika vode.

LJUDSKA SAMOPOMOČ

reg. pomožna blagajna
v Mariboru, Aleksandrova 47
v lastni palači

Podružnica: Ljubljana, Tyrševa cesta 34

sprejema vse zdrave osebe od 17. do 70. leta
v zavarovanje za pogrebno za zneske od
din 1000— do 10.000—; za doto od 1. do 16.
leta starosti za zneske od din 1000— do 25.000—.
— Zahtevajte brezplačno pristopno izjavo in
informacije! — Do sedaj izplačali na podporah
preko 30 milijonov dinarjev.
Ustanovljena leta 1927.

Zaupniki se sprejemajo za vsak kraj dravske banovine

Vse potrebščine za
smučanje, sankanje,
drsanje, zimsko alpi-
nistiko, telovadbo in
ostale športe Vam
nudi v bogati izbiri

športna »ALPINA«
trgovina

LJUBLJANA, Tyrševa cesta 7

Lastna tvornica telovadnega orodja, športnih
potrebščin in smuč! — Zahtevajte ponudbe

Kar potrebuje mladina v šoli
in doma, dobi po nizkih cenah v

Učiteljski knjigarni

v Ljubljani
in v podružnici v Mariboru

Posebno priporočamo bogato izbiro lep-
h mladinskih knjig po znižanih cenah.
Izberite knjige po cenikih, ki jih imajo
šolski upravitelji, in naročite skupaj,
da bo nižja poštnina

Otroci, hranite in varčujte,
p o m n i t e :
Iz malega raste veliko!

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

izdaja na dom domače hranilnike,
najboljše učence obdaruje z zlatimi
darilnimi knjižicami. Stopite tudi Vi v
krog njenih vlagateljev in varovancev!

Klišeeje

eno- ali večbarvne, za časopise,
knjige, razglednice itd., izdeluje

klišarna

»Jugografika«
Ljubljana, Sv. Petra nasip 23

NOVOLETNA KRIŽANKA

V o d o r a v n o : 1. soglasnik, 2. gospo-
darsko poslopje, 4. ubog, 6. zastrupljen,
8. pesn. vprašalnica, 11. krog, potrebščina,
12. doba, 13. član družine, 14. pesniška
vprašalnica, 17. dva enaka soglasnika, 18.
del obleke, 22. katera jabolka so užitna?
23. oče.

N a v p i č n o : 1. in 20. praznik, 2. pis.
potrebščina, 3. deklica, 4. skrajni del zem-
lje, v morje segajoč, 5. ža, 6. kovinasta oble-
ka, 7. številka, 8. tur. velikaš, 9. čudo, 10.
reka v Afriki, 15. reka v Šleziji, 16. kos pa-
pirja, 21. zadnji zlog zaimka »njega«.

